

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Život a dílo Richarda Francise Burtona

Petra Štroblová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Život a dílo Richarda Francise Burtona

Petra Štroblová

Vedoucí práce:

PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

Touto cestou bych ráda poděkovala PhDr. Lukáši Novotnému, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce.

Obsah	
1 ÚVOD	1
2 DĚTSTVÍ A VZDĚLÁNÍ	4
2. 1 Studium na Oxfordu	6
3 INDIE	10
4 POUŤ DO MEDÍNY A MEKKY	13
4. 1 Medína.....	15
4. 2 Mekka.....	17
5 DALŠÍ CESTY	20
5. 1 Harar	20
5. 2 Krymská válka	22
5. 3 Pramen Nilu	23
5. 4 Salt Lake City.....	26
6 BURTON JAKO KONZUL	31
6. 1 Fernando Po	31
6. 2 Santos	34
6. 3 Damašek.....	35
6. 4 Terst.....	38
7 ZÁVĚR	41
8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	43
9 RESUMÉ	46
10 PŘÍLOHY	47

1 ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá životem Richarda Francise Burtona, který není české společnosti příliš znám. Jde o anglického cestovatele, lingvistu a orientalistu žijícího v 19. století, jenž proslul především svými cestami po Asii a Africe – například cestou k prameni Nilu, kterou podnikl společně s Johnem H. Spekem a na které objevili jezero Tanganika. Známý je také díky své cestě do Mekky, či kompletnímu překladu *Tisíce a jedné noci* do angličtiny. Bakalářská práce chronologicky líčí jeho osobní i kariérní život od narození až do smrti, přičemž nejvíce prostoru je věnováno právě zmíněné cestě do Mekky.

Nedílnou součástí téměř celého 19. století, období, které pro Brity znamenalo vládu královny Viktorie, tvořily objevitelské cesty, jež měly za cíl prozkoumávat neznámé části světa a především černý kontinent – Afriku. V české nejen odborné veřejnosti se mezi obecně známé objevitele řadí David Livingstone hlavně díky objevu vodopádů, jež pojmenoval na počest královny Viktorie, či Henry Morton Stanley, který našel ztraceného Livingstona u jezera Tanganika a jenž následně proslul průzkumem Konga pro belgického krále Leopolda II. Richarda Francise Burtona bychom ale v učebnicích dějepisu nenašli. Na svou dobu byl velmi neobvyklý člověk. Díky tomu, že od útlého dětství cestoval, nikdy nezapadl dobře ani do anglické, ale ani do jiné společnosti. Projevoval velké nadání pro jazyky a na svých cestách se snažil co nejvíce poznat zvyky a jazyky domorodých obyvatel a zapadnout mezi ně, což pro něj – díky jeho neevropskému vzhledu – nebylo až tak těžké.

Práce je rozdělena do pěti kapitol. První z nich se zabývá Burtonovým dětstvím, které strávil s rodiči a sourozenci na cestách po Evropě. Jsou zde popsány okolnosti, kvůli kterým rodina cestovala, ale i místa, kde pobývala. Autorka se věnuje rovněž Burtonově ne příliš dlouhému a úspěšnému studiu na Oxfordu. Druhá kapitola analyzuje Burtonových sedm let dlouhou službu v Indii, v Gudžarátu, kde se postupně naučil mnoho orientálních jazyků, ze kterých skládal zkoušky. Autorka se dále zabývá jeho působení pod Charlesem Napierem, jenž jej vyslal získávat informace o divokých kmenech. Ve třetí kapitole se věnují Burtonově pouti do Mekky a Medíny, díky které se stal známý mezi lidmi. Cestu dělalo zajímavým to, že putoval převlečený za muslima,

díky čemuž mohl popsat detaily života muslimů, jež zůstávaly ostatním cestovatelům skryté. Čtvrtá kapitola se věnuje jeho dalším, ne tolik známým cestám. Absolvoval cestu do Hararu, což byla jeho první cesta, na kterou měl doprovod v podobě tří společníků. Jejich úkolem bylo zjistit, jaké nabízí země možnosti ohledně výroby. Tento úkol nechal Burton na svých společnících a sám se vydal do města Hararu, kam žádný bílý muž předtím nevstoupil. Autorka se poté věnuje krátké době, ve které se Burton účastnil Krymské války. Následující část kapitoly je o společné cestě Burtona a Spekeho do nitra Afriky, kde měli za úkol najít pramen Nilu. Je zde popsána jejich strastiplná cesta a samotný objev, díky kterému vznikl mezi Burtonem a Spekem spor. Poslední částí kapitoly je Burtonova cesta do amerického Salt Lake City – městu, ve kterém bydleli pouze mormoni. Burtona zajímalo toto město stejně tak, jako další hlavní města ostatních náboženství. Poslední kapitola je věnována jeho létům ve státní službě jako konzul. Kapitola je rozčleněna na podkapitoly podle míst, na kterých konzulství vykonával. Prvním z těchto míst bylo Fernando Po, ostrov u břehu Afriky, druhým brazilská provincie Santos a třetím, pro něj nejvýznamnějším, bylo konzulství v Damašku. Avšak nejdelší dobu jako konzul, ale také nejdelší dobu strávenou na jednom místě za svůj život, byl Terst. Zde byl konzulem sedmnáct let a zde také zemřel.

Autorka ve své práci využila díla psaná přímo Burtonem, která napsal o každé své cestě. Jeho knihy jsou velmi obsáhlé, například o tří měsíční cestě na Island napsal dvou svazkovou knihu o 700 stranách. Nejvíce byla využita kniha *Wanderings in Three Continents*, což jsou sepsané a svázané Burtonovy přednášky. V této knize popisuje svoji cestu do Mekky, Hararu, cestu k prameni Nilu a také cestu do Ameriky. Vzhledem k tomu, že se jedná o přednášky, nevěnoval Burton tolik místa popisným částem tak, jak je to v jeho ostatních knihách. Autorka dále studovala knihy *First Footsteps in East Africa*, *Personal Narrative of a Pilgrimage to El Medinah and Meccah* a také *The City of the Saints*. Neopomněla ani studie, jež Burton publikoval v různých časopisech.

V úvodních kapitolách autorka využívala životopis *The Life of Sir Richard Francis Burton, K. C. M. G., F. R. G. S* napsaný Burtonovou manželkou Isabelou. Kniha je podrobně zpracovaná, navíc poznámky, které sloužily jako podklad k ní, diktoval Burton Isabelě na jejich cestě do Indie. Isabela měla v knize tendence k jeho subjektivnímu hodnocení Burtona, čemuž se však nelze divit. V každém sporu stála na

jeho straně, ale zda-li tomu bylo tak i v reálném životě, se můžeme pouze dohadovat, jelikož jejich společný život není v ostatních jeho životopisech popisován tak idylicky jako této knize. Z této knihy vychází i další jeho životopisy, které byly v práci použity – *Richard F. Burton, K. C. M. G. His Early, Private and Public Life* od Francise Hitchmana a *The True Life of Capt. Sir Richard F. Burton, K. C. M. G., F. R. S. G., Etc.* od Georgiany Stisted.

O Burtonovi neexistuje žádná monografie v českém jazyce, kromě kapitoly v knize Petra Křivského a Aleše Skřivana *Do nitra kontinentů*, ve které se nejvíce věnují objevu jezera Tanganika a následnému konfliktu Burtona se Spekem. V knize je velmi dobře popsána cesta, následný konflikt Burtona a Spekeho, ale také cesta samotného Spekeho za pramenem Nilu. V posledních kapitolách autorka nejvíce využívala životopis *Burton* napsaný Byronem Farwellem. Kniha je přehledně napsaná, ale především osvětluje některé části Burtonova života, které jsou v jiných životopisech sepsány chaoticky.

2 DĚTSTVÍ A VZDĚLÁNÍ

Richard Francis Burton se narodil 19. března 1821 v hrabství Hertfordshire ve východní Anglii v rodinném sídle *Barham House*. Toto venkovské sídlo zakoupil jeho dědeček z matčiny strany Richard Baker, který ho chtěl později učinit svým dědicem, jelikož jako jediné dítě měl zrzavé vlasy a modré oči, v rodině netypický rys.¹ V pozdějším věku z toho vyrostl a stejně jako jeho otec měl tmavé oči i vlasy.² Jeho otec byl podplukovník Joseph Netterville Burton a jeho matka Martha Burton, původním jménem Baker.³ Joseph Burton vyrůstal v Irsku, kam se jeho otec společně se svým bratrem přestěhovali z Anglie. Irsko na něj mělo velký vliv a Richard ho sám později označoval za naprostého Ira. Joseph nikdy nemluvil o svém datu narození, ale pravděpodobně se narodil v pozdější čtvrtině 18. století. Byl považován za hezkého, šarmantního a často na ulici upoutával pozornost. Avšak byl také velmi morální, jak o něm říkával Richard Burton. Po svatbě s Marthou se do Irska již nevrátil. Podle Hitchmana byla matka Richarda Burtona, Martha Baker, všedně vypadající žena, a děti ji upřednostňovaly před otcem.⁴

Richard F. Burton byl nejstarší ze tří dětí. Druhá nejstarší byla Maria Catherine Eliza, kterou si později vzal sir Henry Stisted a jejichž dcera Georgiana M. Stisted psala biografii svého strýce Richarda. Nejmladším sourozencem byl Edward Joseph Netterville, později kapitán 37. regimentu, jež se nikdy neoženil.⁵

Když bylo Richardovi pouhých pár měsíců, přestěhovala se rodina kvůli zdraví otce, který trpěl astma,⁶ do zahraničí – přesněji do francouzského Tours v regionu Touraine.⁷ V této době byla v Tours relativně velká anglická komunita, suchý vzduch a zdejší škola měla dobrou pověst.⁸ V Tours navštěvoval Burton svou první školu. Měl hodiny kreslení, tance, francouzštiny a hudby, přičemž tíhl k francouzštině a kreslení.⁹

¹ BURTON, Isabel, *The Life of Sir Richard F. Burton, K. C. M. G., F. R. G. S.*, London 1893, s. 15.

² HITCHMAN, Francis, *Richard F. Burton, K. C. M. G. His Early, Private and Public Life*, London 1887, s. 6.

³ BURTON, *The Life*, s. 1–4.

⁴ HITCHMAN, s. 4.

⁵ BURTON, *The Life*, s. 15.

⁶ DODGE, Walter Phelps, *The Real Sir Richard Burton*, London 1907, s. 22.

⁷ STISTED, Georgiana M., *The True Life of Capt. Sir Richard F. Burton, K. C. M. G., F. R. S. G., Etc.*, London 1896, s. 4.

⁸ DODGE, s. 22.

⁹ BURTON, *The Life*, s. 20.

Jako malé dítě byl Burton neomalených způsobů, uličnický, výbušný a nedělalo mu problém lhát, což se v dospělosti změnilo, ale zároveň byl také statečný a oddaný.¹⁰ V Tours je často navštěvovali příbuzní, především babička z matčiny strany a teta z matčiny strany Georgina Baker.¹¹

Po čase bylo jasné, že francouzské prostředí v Tours nebude pro náctileté chlapce vhodné místo k další výuce, jelikož podle otce, aby chlapci mohli profesně uspět v Anglii, museli chodit nejprve do přípravné školy jako je například Eton a poté jít buď na Oxford, nebo Cambridge.¹² V roce 1829 se proto z Tours stěhovali zpět do Anglie.¹³ Příjezd zpět do Anglie byl pro Richarda a jeho sourozence velmi bolestivý, jelikož celý svůj život byli zvyklí na srdečnost Francouzů a dobré jídlo, čehož se v Anglii nedostávalo. Lidé zde byli mrzutí a velmi upjatí. I prostředí zde bylo jiné oproti Tours – chladnější podnebí, studené moře a vzduch plný kouře v Brightonu, kde chvíli pobývali.¹⁴

Na doporučení otceva známého byli chlapci zapsáni do Richmondu namísto Etonu.¹⁵ Toto rozhodnutí se ukázalo být velmi nešťastné, jelikož chlapci se nenaučili v Richmondu nic nového, spíše zapomněli to, co již uměli. Ve většině životopisů osobností se hodně popisují léta ve škole a vzdělání – pro Burtona ale tato část života byla noční můra, stejně tak jako jeho pozdější pobyt na univerzitě.¹⁶

Otec byl z Richmondu velmi rozčarovaný, považoval ho za drahou chybu, a proto se rozhodl znovu se přestěhovat do zahraničí. Pro chlapce najmul domácího učitele a pro dceru guvernanku.¹⁷ Za stěhování z Anglie byly děti velmi rády. Ani toto rozhodnutí ale nebylo rozumné – anglická společnost je v tomto ohledu komplikovaná. Pokud někdo chtěl církevní kariéru, jakou plánoval otec pro své syny, musí pobývat v Anglii a chodit na uznávané školy jako je Eton a poté Cambridge nebo Oxford a občas vyjet do Evropy, aby se lépe naučil jazyky. Ovšem pokud někdo žil dlouhodoběji

¹⁰ STISTED, s. 5.

¹¹ BURTON, *The Life*, s. 24.

¹² Tamtéž, s. 21.

¹³ STISTED, s. 6.

¹⁴ BURTON, *The Life*, s. 27.

¹⁵ STISTED, s. 7.

¹⁶ BURTON, *The Life*, s. 28 – 31.

¹⁷ STISTED, s. 8.

v zahraničí, může ztratit veškeré kontakty či přátele, kteří by mu v budoucí kariéře mohli být nápomocní. I díky dlouhé době v zahraničí nikdy děti Josepha Burtona nepochopily dokonale anglickou společnost, stejně tak jako ona neměla pochopení pro ně.¹⁸

Rozhodli se, že zůstanou znovu ve Francii, tentokrát v Blois.¹⁹ Richardův a Edwardův vychovatel byl v té době pan Du Pré, se kterým velmi pokročili v živých i mrtvých jazycích. Učili se především latinu, řečtinu a znovu francouzštinu, kromě jazyků šerm, tanec a plavání. Po kruté zimě, kterou v Blois zažili, se otcovo i matčino zdraví znovu zhoršilo, proto se rozhodlo o dalším stěhování. Pobývali v Itálii, konkrétně v Pise, Sieně, ale také v Římě.²⁰ Dlouhodoběji zůstali ve Florencii, kde se jim velmi líbilo. Nejenže jezdili často do okolí na výlety, ale také zde mohli studovat umění v galerii paláce Pitti, jejichž sbírky byly rozsáhlé. Burton byl v této době nucen hrát na housle, což nesnášel. Až když rozbil housle učiteli o hlavu, dospěl jeho otec k názoru, že Richard nemá muzikální talent a hrát už nemusel.²¹

Poté postupně bydleli v Římě, kde hodně navštěvovali památky, ale i v Sorrentu a Neapoli. Neapol byla po Sorrentu velmi příjemná změna, navíc v té době byla známa pro nejslavnější kuchaře v Itálii. V Neapoli propukla cholera, kvůli níž se Burtonovi na jaře 1836 rozhodli ji opustit a jet zpět do Francie. Pobývali v Toulouse, kde se Richard nadchl pro zdejší studentský život a prosil otce, aby tam mohl studovat. Joseph byl ale neoblomný a trval na studiu v Oxfordu. Žili také v Tarbes, v Pau – což je v Pyrenejích, a poté znovu v Itálii – v lázeňském městě Lucca.²² Ve svém volném čase Richard hodně maloval, což mu později bylo prospěšné – mohl si sám ilustrovat vlastní knihy.²³

2. 1 Studium na Oxfordu

V době dospívání Richarda a jeho bratra Edwarda začal být jejich otec nešťastný kvůli svým synům. Nejenže mu jako každému Irovi vadilo to, že už nebyl v rodině jediný muž,²⁴ ale chlapci nebyli moc dobře vychovaní, občas až nezvladatelní.²⁵ Bylo tedy

¹⁸ BURTON, *The Life*, s. 21–32.

¹⁹ Tamtéž, s. 33.

²⁰ STISTED, s. 8–11.

²¹ BURTON, *The Life*, s. 38–41.

²² Tamtéž, s. 41–63.

²³ STISTED, s. 14.

²⁴ BURTON, *The Life*, s. 65.

rozhodnuto o tom, že se chlapci vrátí zpět do Anglie a začnou se studiem vysoké školy.²⁶ V létě 1840 se Richard, Edward a jejich otec vydali přes Švýcarsko do Anglie. Richard zůstal pár týdnů v lázních Schinznach a později se k otci a Edwardovi připojil v Londýně.²⁷ Jejich matka a sestra zůstaly v Itálii. Richard šel na Oxford a Edward na Cambridge. Richard pobýval v Trinity College.²⁸ Univerzitní studia obou bratrů byla plna zklamání a Richard z toho vinil otce – pokud chtěl synům zajistit úspěšný život v Anglii, neměl je kvůli svému zdraví vláčet přes celý kontinent, aby je učili pouze domácí učitelé a aby tak měli možnost zdivočet. Richard neměl ve škole přátele a nebyl spokojený s anglickým podnebím, zvyky, způsoby a ani vařením.²⁹ Jídlo na univerzitě se mu zdálo opravdu špatné, a tak si raději našel ve městě místo, kam chodil jíst.³⁰ V této době už Richard mluvil velmi dobře italsky, francouzsky a znal určité dialekty – například provensálský. V Evropě se také učil latinu a měl tak jiný přízvuk než ostatní studenti, za což se mu smáli.³¹

Dny v Oxfordu byly prosté. Rána začínala v kapli, poté se studenti šli nasnídat a následovalo pár přednášek. Po přednáškách měli studenti volno, se kterým každý mohl naložit jak chtěl. Richard si nemohl dovolit mít koně a tak volný čas trávil procházkami, především do nedalekého Bagley Wood, tvrdě pracoval na zlepšení se ve veslování a šermu. Velmi se také věnoval studiu cizích jazyků.³² Vzhledem k tomu, že šlo o samostudium, tak občas dělal různé chyby – třeba arabsky psal zpočátku standardně a ne zprava doleva.³³

Postupně si vytvořil vlastní způsob učení cizích jazyků. V gramatice si označil absolutně nezbytná pravidla a ve slovnících důležitá slovíčka. Kdykoli mohl, tak si to pročítal, ale nikdy nepracoval více jak čtvrt hodiny, protože podle něj pak učení nebylo tak účinné. Když se naučil přibližně 300 slovíček – což zvládl za týden – přečetl si nějakou lehčí knihu, přičemž si podtrhával každé slovíčko, které si chtěl zapamatovat.

²⁵ DODGE, s. 30.

²⁶ BURTON, *The Life*, s. 65.

²⁷ DODGE, s. 31.

²⁸ BURTON, *The Life*, s. 70.

²⁹ DODGE, s. 31.

³⁰ HITCHMAN, s. 89.

³¹ DODGE, s. 31–33.

³² HITCHMAN, s. 85–86.

³³ BURTON, *The Life*, s. 77.

Pečlivě studoval gramatiku v knize a poté si vybral další knihu, nejlépe o nějakém tématu, které ho zajímalo. Knihy si většinou kvůli výslovnosti četl nahlas. Tímto způsobem velmi pokročil v arabštině, což se mu v budoucnosti hodilo.³⁴

Po prvním podzimním semestru odjel na prázdniny k babičce Baker, kde poznal paní White, jejíž synové se chystali do Indie. Právě odtud pochází Richardovo idea o ukončení školy a připojení se k armádě v Indii, kterou prezentoval svému otci, za nímž a zbytkem rodiny se vypravil po ukončení druhého semestru. Rodina nyní přebývala ve Wiesbadenu, kde s nimi chlapani strávili prázdniny. Richard tvrdil otci, že studium není pro něj a armáda bude lepší, ale otec byl neoblomný a tak se Richard musel vrátit zpět do Oxfordu.³⁵

Richard byl na škole nespokojený, a tak se rozhodl obejít rozhodnutí svého otce a nechat se dočasně vyloučit. Jeho původním plánem bylo nechat se pouze dočasně vyloučit, což bohužel nevyšlo. Příležitost se naskytla, když měl známý účastník překážkových dostihů přijet do Oxfordu. Vedení školy zakázalo studentům zúčastnit se závodů, navíc kvůli tomu měli studenti povinnou účast na přednáškách. Mnoho studentů bylo toho názoru, že to je omezování svobody, a že s nimi vedení univerzity zachází jako s malými dětmi. Richard Burton byl pochopitelně mezi těmito studenty a na závod se s dalšími vypravil. Všichni studenti, kteří byli na závodě, byli ze školy vyloučeni. Richard navíc profesorům řekl, že účast na závodech není nemorální a že je s nimi zacházeno jako s malými dětmi. To rozhodně ve výsledku nepomohlo.³⁶ Richard tak na škole vydržel dva roky – od roku 1840 do roku 1842.³⁷

Vrátil se do Londýna za svou babičkou a o vyloučení nejprve nic neřekl. Chtěl mít dva až tři dny klid, aby si rozmyslel, co bude dál se svým životem dělat. Když se ho poté ptali ostatní, co by rád dělal, odpovídal, že by chtěl poznat svět. Nejsnazší způsob k tomuto byl podle něj prostřednictvím armády. Preferoval službu v Indii,³⁸ kvůli procvičování cizích jazyků a poznávání různých kultur. Jeho bratr Edward taktéž školu

³⁴ STISTED, s. 20.

³⁵ BURTON, *The Life*, s. 78–88.

³⁶ Tamtéž, s. 89.

³⁷ BADDELEY, St. Clair, RICHARDSON, Alfred Bates, WILSON, Andrew, *A Sketch of the Career of Richard F. Burton*, London 1886, s. 2.

³⁸ BURTON, *The Life*, s. 92.

nedokončil, ale na rozdíl od Richarda ji ukončil s otcovým svolením a poté se připojil k armádě.³⁹

³⁹ STISTED, s. 18–26.

3 INDIE

Po ukončení studia Richard skončil se šermem a boxem a veškerý svůj volný čas věnoval studiu hindštiny. Bylo rozhodnuto, že do Indie, konkrétně do Bombaje, se poplaví na jaře 1842.⁴⁰ Nakonec ale odjel déle – až 18. června 1842. Svou zemi opouštěl bez lítosti, neboť v Indii nemohl postrádat nikoho kromě svých příbuzných. Na lodi se plavilo mnoho indických domorodců se kterými Richard mluvil, aby si procvičil hindštinu. Kromě toho trénoval box s kapitánem lodi, vybrané spolucestující učil šerm, ale také četl knihy v hindštině.⁴¹ Kdekoli Burton byl, nikdy neztratil možnost rozšiřovat svoje znalosti, ať už v jazyce nebo v poznávání lidí a kultur.⁴² Do Bombaje, nejkosmopolitnějšího města na Východě, dojeli 28. října 1842. Následujících šest týdnů strávil v Bombaji, kde pobývalo málo „bílých tváří“ a každý proto znal dobře záležitosti ostatních. Po těchto šesti týdnech v Bombaji obdržel Richard pokyny o připojení se ke svému regimentu v Gudžarátu, v Barodě.⁴³ Byl přiřazen k 18. regimentu bombajské pěchoty. Velitelství pluku bylo přímo v Gudžarátu a jedno křídlo jednotky se nacházelo v Mhow na bengálské hranici.⁴⁴

Život s regimentem nebyl prozatím nijak náročný. Ráno muži vstali, umyli se, dali si šálek čaje a poté především cvičili koně. Práce většinou začala se svítáním a končila se západem slunce. Po povinnostech se důstojníci bavili nad šálkem čaje či kávou s mlékem v kavárně. Někteří hráli kulečnick nebo se věnovali sportu. Večeři mívali muži společnou, poté si někteří zahráli karty a rozešli se do svých bungalovů. Jakmile se Burton podrobil výcviku, začal sám nově příchozí učit to, co se naučil. Svě muže povzbuzoval především v šermu. Snažil se je motivovat – každý měsíc dával cenu nejlepšímu šermíři, zápasníkovi a atletovi.⁴⁵ Mezi ostatními z regimentu nebyl příliš oblíbený – nechápali Burtonovu touhu pilně studovat.⁴⁶

Někteří muži z regimentu si brali Indky za manželky. Mezi manželi většinou existovala dohoda o tom, že až se regiment přesune, manželství skončí. Často se také

⁴⁰ BURTON, *The Life*, s. 93–95.

⁴¹ RICE, Edward, *Captain Sir Richard Burton. A Biography*, Boston 2001, s. 45.

⁴² DODGE, s. 40.

⁴³ BURTON, *The Life*, 99–105.

⁴⁴ HITCHMAN, s. 130.

⁴⁵ Tamtéž, s. 131–143.

⁴⁶ DODGE, s. 41.

dohodli na tom, že manželství bude bezdětné. Tyto sňatky byly výhodné v tom, že cizince to lépe propojilo s místními a velmi dobře se naučili jazyk. Naopak nevýhodné mohly být pro děti, které z manželství vzešly – mezi sebe je nepřijali ani Indové, ani Britové.⁴⁷

Po půl roce v Indii – v dubnu 1843 – odjel z Gudžarátu do Bombaje na zkoušku z hindštiny. Do Bombaje dorazil 5. května. Zkouška se konala na radnici. U zkoušky se od Burtona očekávalo, že přeloží text do hindustánštiny, přečte a přeloží text z knihy psané v hindustánštině, přečte dopis psaný rukou a zvládne konverzovat. Zkoušku úspěšně složil a 12. května opustil Bombaj, aby se znovu připojil k regimentu. V Gudžarátu se Burton začal učit gudžarátštinu, kterou se mluvilo napříč celou Indií. Jeho učitel byl Hím Chand. Burton měl také za sebou pár lekcí sanskrtu.⁴⁸ Díky zkouškám z jazyků se Burton stal v červnu 1843 plukovním tlumočnickem, díky čemuž se mu také zvedl plat.⁴⁹

Přibližně v této době se mu mezi ostatními začalo přezdívát *the white nigger* nebo také *d'ábel* Burton.⁵⁰ 22. srpna se znovu vydal do Bombaje, tentokrát na zkoušku z gudžarátštiny, která se měla konat 16. října. I tentokrát uspěl. Mezitím se jeho jednotka přesunula do Sindu. O rok později, přesně 15. října 1844, složil zkoušku z maráthštiny. Během sedmi let postupně složil zkoušky z 11 jazyků a dialektů: hindustánštiny, gudžarátštiny, perštiny, maráthštiny, sindhštiny, paňdžábštiny, arabštiny, telugštiny, paštštiny, turečtiny a arménštiny.⁵¹

Nějakou dobu pracoval Burton pod Walterem Scottem jako zeměměřič. Jeho výhodou bylo, že uměl číst a přeložit různé italské práce o hydrodynamice. S dalšími zeměměřiči měli za úkol zmapovat oblasti Karáčí.⁵² Po této zkušenosti byl Burton přesunut k siru Charlesu Napieru, který brzy zjistil, že Burton může být velmi cenný díky svým jazykovým znalostem. Proto byl Burton brzy poslán mezi divoké kmeny, aby sbíral pro něj informace. Mezi kmeny se nevydal jako oficiální zmocněnec britské

⁴⁷ BURTON, *The Life*, s. 108–109.

⁴⁸ Tamtéž, s. 120–122.

⁴⁹ HITCHMAN, s. 148.

⁵⁰ RICE, s. 3.

⁵¹ BURTON, *The Life*, s. 123–159.

⁵² HITCHMAN, s. 158–160.

vlády, nýbrž jako otrhaný, špinavý derviš. Pokud by cestoval jako oficiální zmocněnec, nezjistil by nic nového – kmeny by mu ukázaly jen to, co by chtěly, aby viděl. Jeho orientální vzhled mu byl nápomocný v zapadnutí mezi místní. Občas se zastavil ve větších městech, kde vystupoval jako obchodník a prodával na bazarech, či pracoval s domorodci. Po určité době se cítil být unaven lidmi, tak se rozhodl, že bude studovat chování a zvyky opic. Pořídil si přibližně 40 opic a každé z nich přiřadil nějaký úřad – měl kněze, doktora, sekretáře, ale také malou opičku, kterou nazýval svou ženou, dokonce ji dával do uší malé perličky. Vytvořil pro ně malou jídelnu – všechny opice seděly na židlích, každá měla svou misku a talíř a Burton seděl v čele stolu. Dělal to proto, aby pochopil komunikaci mezi opicemi a dokázal se s nimi domluvit. Postupně se naučil vyslovovat zvuky tak, aby si vzájemně porozuměli.⁵³

Sedm let strávených v Indii se podepsalo na Burtonovo zdraví. Pracoval až příliš a také prodělal několik vážnějších očních zánětů. Bylo mu proto nařízeno, aby se vrátil zpět do Velké Británie si odpočinout.⁵⁴ V Anglii navštívil všechny své přátele a příbuzné a poté jel za rodiči do Pisy. V roce 1850 odjel s rodiči do Boulogne, kde především trénoval šerm a psal knihy o Indii. V této době také potkal Isabelu Arundell, kterou si později vzal.⁵⁵

⁵³ BURTON, *The Life*, s. 159–160.

⁵⁴ Tamtéž, s. 162.

⁵⁵ DODGE, s. 57–58.

4 POUŤ DO MEDÍNY A MEKKY

Burton dlouho toužil po tom, vykonat *hadždž* – pouť do Mekky v poutnickém období. Podle islámské literatury jdou poutníci, především ti, co vykonávají pouť poprvé, nejprve do Mekky a poté do Medíny. Burton rozhodně nebyl prvním křesťanem, který do Mekky vstoupil – už před ním tam byl například Joseph Pitts v roce 1680 nebo švýcarský cestovatel Burckhardt v roce 1814. Rozhodně ale byl prvním křesťanem, který tam vstoupil v přestrojení za muslima. Pokud by se vydával za křesťana, který konvertoval k islámu, mohl by být bedlivě sledován. Muslimové by ho mohli považovat za špiona, a proto by pro něj mohlo být těžké dostat se do Mekky a Medíny.⁵⁶

Burton proto nabídl své služby Královské zeměpisné společnosti. Původně byl jeho plán mnohem rozsáhlejší. Chtěl strávit tři roky v Arábii, procestovat Arabský poloostrov a navštívit Mekku a Medínu. Společnost mu to však nepovolila. Burton se tedy musel spokojit s cestou na místo narození Proroka a místo jeho hrobky, která měla trvat jeden rok. V Londýně tedy vyřídil poslední nezbytnosti a v dubnu 1853 odplul na lodi *Bengal* ze Southamptonu. Usoudil, že bude lepší cestovat z Anglie už převlečený za muslima. Již dříve si vymyslel falešnou identitu – cestoval tedy jako Mirza Abdullah z Bushiri. Během plavby se procvičoval pilně v různých zvycích muslimů, například v pití, jídle a koupání. Byl úspěšný, jelikož když dorazil do Alexandrie, všichni ho považovali za muslima.⁵⁷ Někteří Burtonovi současníci považovali cestu v převleku za muslima za podvod a přišlo jim to morálně špatné. Většina lidí to ale přijímala dobře a brali to jako určité představení.⁵⁸

V Alexandrii, kde strávil měsíc, bydlel u Angličana Johna Larkinga, který věděl o jeho tajemství a jenž mu dal k dispozici menší domek u svého domu. Mezi lidmi rozšiřovali pověst o tom, že Burton je doktor. Měsíc, který strávil v Alexandrii, se věnoval četbě Koránu, chození po bazarech a studiu základní pomoci, aby mohl lépe předstírat profesi doktora. Problém měl Burton s pasem, který si zapomněl vyřídít před odjezdem z Londýna. Nakonec ho se značným zpožděním získal od britského konzula v Alexandrii. Pas poté musel být podepsán na magistrátu policie. S tímto potvrzením

⁵⁶ BURTON, Richard Francis, *Wanderings in Three Continents*, London 1901, s. 5–9.

⁵⁷ DODGE, s. 63–65.

⁵⁸ CODELL, Julie F., *Victorian Portraits. Re-Tailoring Identities*. In: *Nineteenth Century Contexts* 34, 2012, 5, s. 500.

mohl navštívit jakoukoli část Egypta a mít u sebe dýku nebo jinou zbraň. V pase byl Burton popsán jako 30letý Ind, jménem Abdullah a profesí doktor.⁵⁹ V Alexandrii si musel opatřit různé nezbytnosti na pout', jako například vyměnit si oblečení, pořídit si bavlněnou tašku na stříbro a drobné peníze, kožený bytelný opasek na zlato, láhev na pití z kůže, velký slunečník a také perský koberec, který měl sloužit jako postel, stůl, křeslo a modlitebna.⁶⁰

Již oblečený v derviškém oblečení, odešel od svého hostitele a nalodil se na parník *Little Asthmatic*. Běžně trvalo 30 hodin dostat se do Káhiry, ale jejich cesta trvala 3 dny. Cesta na lodi byla velmi nepohodlná. Jídlo i pití bylo velmi špatné a důstojnost derviše mu nedovolovala sedět u jídla s nevěřícími, či jíst znečištěné jídlo. Většinou tedy seděl opodál od statních, kouřil a modlil se.⁶¹ Spřátelil se s obchodníkem s bavlnou Meyanem Khudabakshem Namdarem a tureckým obchodníkem Hajim Wali-eldinem. Jelikož karavana poutníků byla plná, nechal Meyan Khudabaksh u sebe v Káhiře Burtona bydlet. Za 14 dní, které u něj Burton strávil, se velmi spřátelili. Burton také zde v Káhiře praktikoval profesi lékaře a každý den se oddával několikahodinovému studiu.⁶² Po celou dobu v Káhiře musel dodržovat přísný denní režim, jelikož byl ramadán. Mohl si dát pouze brzkou snídani a poté nesměl jíst až do západu slunce. Během ramadánu si Burton dělal zásoby na cestu. Sháněl čaj, kávu, sekaný cukr, rýži, datle, tabák, ale i hrnce na vaření. Vše poté zabalil do košů zvaných *kafa*. Oblečení a léky byly uloženy v dřevěné bedně pokryté kůží zvané *sahhára*. Také si na cestu najal sluhu – indického chlapce jménem Shaykh Nur.⁶³ Zaplatil za dva dromedáry a zaplatil i jejich ošetřovatelům, aby ho doprovázeli přes poušť mezi Caiem a Suezem. Nakonec bylo vše hotové, a tak se odpoledne 1. července 1853 rozloučil a opustil Káhiru.⁶⁴

Cesta přes Suez nebyla lehká. Burton se 6. června nalodil na loď *Golden Wire*, jejíž limit pasažérů byl 60, ale na lodi bylo kolem 130 lidí.⁶⁵ Takto museli strávit 12 dní.

⁵⁹ NEWBOLT, Henry, *The Book of the Long Trail*, London 1919, s. 42–43.

⁶⁰ BURTON, *Wanderings*, s. 12.

⁶¹ NEWBOLT, s. 44.

⁶² BURTON, *Wanderings*, s. 13–14.

⁶³ NEWBOLT, s. 48–49.

⁶⁴ BURTON, *Wanderings*, s. 16.

⁶⁵ BURTON, Richard Francis, *Journey to Medina, with Route from Yamba*. In: *Journal of the Royal Geographical Society* 24, 1854, 1, s. 211.

Vzdálenost byla jen něco kolem 600 mil, ale vzhledem k tomu, že v noci loď neplula, se plavba prodloužila. Během plavby studoval Burton správný akcent a intonaci jazyka, ale také obřadní zvyky. Dlouhý čas na lodi byl pro něj nepříjemný, ale zároveň i prospěšný – vzhledem k tomu, že většina pasažérů byli poutníci, sledoval jejich zvyky a chování.⁶⁶ O 12 dnů později dopluli do přístavu Yambú, kde si Burton znovu pronajal dva dromedáry, jednoho na zavazadla a sluhu Shaykh Nura, druhý pro něj a chlapce Mohammeda, který cestoval s ním. Burton a mnoho dalších se vydali na cestu následující večer s karavanou. Doprovázela je nepravidelná kavalerie na ochranu před beduíny. Po několika dnech cesty se připojili k větší karavaně. Cestu jim ale zastoupila skupina beduínů, kteří se domáhali platby za projití. Když zjistili, že se jedná o karavanu poutníků, nechali je jít dál bez placení, ale nepravidelná kavalerie se musela vrátit. Jediná zvířata, která cestou viděli, byla sarančata a mouchy. Během cesty zemřeli dva lidé – jeden na úžeh, druhého zastřelili beduíni. Karavana začínala být čím dál nervóznější, navíc se poutníci navzájem děsili vyprávěním strašidelných historek.⁶⁷ 25. července se dostali na dohled od Medíny. Burton město spěšně načtrtl. Od této chvíle byl z poutě stejně nadšený jako ostatní poutníci.⁶⁸

4. 1 Medína

Medína leží v dnešní Saúdské Arábii. Je to druhé nejposvátnější místo pro muslimy, protože v Medíně se nachází Prorokův hrob. Pro poutníky, kteří směřují do Mekky, není návštěva Medíny povinná, ale i přesto se ji většina muslimů snaží navštívit.⁶⁹ Medína se skládá ze 3 částí: města, hradu a velkého předměstí. Hrad má prý mnohem lepší obranný systém než město. Když Burton Medínu navštívil, trvale ji obývalo přibližně 17 000 obyvatel. Do Medíny vedou celkem čtyři brány – Syrská, brána Pohoštění, Egyptská a Páteční. Poslední dvě jmenované jsou masivní budovy se dvěma věžemi. Z mnoha důvodů si někteří muslimové vytvořili k Medíně vztah a dožili zde své životy. Podle Shaykha Nura – sluhu Burtona – to je proto, že věří, že město je božské.⁷⁰

⁶⁶ DODGE, s. 70.

⁶⁷ NEWBOLT, s. 58–63.

⁶⁸ BURTON, *Journey to Medina*, s. 224.

⁶⁹ BAHBOUH, Charif, FLEISSIG, Jiří, RACZYNSKI, Roman, *Encyklopedie islámu*, Brandýs nad Labem 2008, s. 183.

⁷⁰ BURTON, *Wanderings*, s. 31–32.

Do Medíny vstoupili brzy ráno. Burton byl pozvaný, aby v Medíně bydlel u Shaykha Hamida. U něj se ten den stěží stihl nasnídat, převléknout a poté nasedl na osla jako ostatní poutníci. Prošli Egyptskou branou a ocitli se před mešitou. Prorokova mešita, zvaná *Masjid el Nabashi*, je obklopená dalšími budovami, proto Burtona pohled na ni neuchvátil. Nečekal, že místo uctívané muslimy bude tak nevkusně vyzdobené. Původně byla mešita hřbitov zastíněný datlovníky. První zdi byly z tzv. vepřovic, což jsou nepálené cihly. Nynější budova byla v době, kdy ji Burton navštívil, přinejmenším čtyři staletí stará. Mešita je kamenná, obdélníkového tvaru a v jejím středu je rozsáhlá nezakrytá zahrada. Ta je nejvíce opečovávanou částí mešity. V jihovýchodním rohu je umístěna pod dřevěnou střechou Prorokova studna, jejíž voda je poloslaná a ne moc dobrá.⁷¹

Dne 28. srpna dorazila dlouho očekávaná karavana z Damašku. Do Medíny přivázela nové závěsy do Prorokovy hrobky, ale také důchody a další platby pro stálé obyvatele Medíny. Poté měla karavana pokračovat směrem k Mekce. Nebylo jasné, jestli se karavana vydá jednodušší cestou kolem pobřeží, nebo těžší přes poušť. Nakonec bylo rozhodnuto o cestě těžší. V září bývá voda vzácná a špatná, čehož si Shaykh Hamid byl vědom, a proto Burtona přemlouval, aby ještě zůstal. Burton se ale přemluvit nenechal, a tak se 1. září připojil ke karavaně na 250 mil dlouhou cestu do Mekky.⁷²

V pátek 9. září se utábořili v Zaribahu, necelých 47 mil od Mekky. Zde jim mezi poledními a odpoledními modlitbami byly oholeny vlasy a vousy, museli si ostříhat nehty a vykoupat se. Vyměnili své každodenní oblečení za *el ihrám* – poutnické oblečení. *El ihrám* se skládá ze dvou bílých kusů oblečení. Jeden kus je dán přes záda a spojen na pravé straně, levá ruka je odhalená. Druhý díl vede od pasu až ke kotníkům jako sukně. Oholená hlava musela zůstat bez pokrývky, což bylo vzhledem k prudkému slunci nepříjemné. Poté všem poutníkům bylo řečeno, aby se chovali jako dobří poutníci, vyhnuli se rozporům a jakýmkoli nemorálnostem, mluvili slušně, respektovali posvátnost Mekky vyhnutím se ničení rostlin a zvířecích životů. Výjimku tvořili škorpioni, krysy, vrány a vzteklí psi. V Mekce se museli zdržet používání parfémů,

⁷¹ BURTON, *Wanderings*, s. 23–29.

⁷² Tamtéž, s. 31–33.

olejů a kosmetiky. Po dobu strávenou ve městě si nesměli stříhat nehty, holit se, česat a stříhat si vlasy. Bylo zakázáno si zakrýt hlavu turbanem či slunečníkem, ale směli využívat výhod stínu. Za každé porušení těchto pravidel by musel poutník obětovat ovci.⁷³

Odpoledne opustili poutníci Zaribah a kvůli tomu, že byli přepadeni, pokračovali v cestě i v noci. Za úsvitu dorazili do Údolí limetek, oblíbeného místa odpočinku stálých obyvatel Mekky. Na Údolí limetek byl oproti poušti rozdílný pohled, jelikož bylo plné granátovníků a dalších ovocných stromů. V poledne místo opustili. Přibližně kolem jedné hodiny v noci 11. září spatřili poutníci obrysy Mekky. Už o hodinu poté byl Burton ubytován v domě matky chlapce Mohammeda v Mekce.⁷⁴ Následující den byl oficiálním dnem počátku poutnické sezóny. (lépe, ať to nevypadá jako sezona lovu jelenů)

4. 2 Mekka

Mekka, místo narození Proroka, představuje pro muslimy nejposvátnější místo. Každý muslim musí alespoň jednou vykonat pouť do Mekky. Tedy za předpokladu, že si to může dovolit a jeho rodina bude zajištěna v době jeho nepřítomnosti. V Mekce se nachází Kába, místo, kam se muslimové obracejí při modlitbách. Podle věřících jde o posvátný příbytek boží.⁷⁵ Kába je vystavena nad černým kamenem, což je pravděpodobně meteorit. Kába je obklopena posvátným místem – *haram* – kde je zakázáno bojovat a prolévat krev. Její zdi jsou pokryté látkou, na níž jsou vyšity různé výroky z Koránu.⁷⁶

Obřady v Mekce trvají celkem 3 dny. Je to 8., 9. a 10. Zu'l Hijjah, což je poslední měsíc arabského roku. V roce, kdy Burton navštívil Mekku, připadlo toto datum na 12.–14. září. První den, který oficiálně zahajuje sezonu poutnictví, se nazývá *Yaum El Tarwiyah*.⁷⁷ Ráno po ceremoniálním umytí spěchali poutníci do Bayt Ullah, neboli Domu Alláha, jak je velký chrám v Mekce zván. Sloupořadí obklopovalo nezakrytou písečnou plochu, uprostřed níž se nachází Kába. Šedá barva jejích zdí

⁷³ BURTON, *Wanderings*, s. 38–40.

⁷⁴ Tamtéž, s. 41–45.

⁷⁵ SARDAR, Ziauddin, *Islám. Náboženství, historie a budoucnost*, Brno 2010, s. 53–54.

⁷⁶ BAHBOUH, Charif, FLEISSIG, Jiří, RACZYNSKI, Roman, s. 183.

⁷⁷ BURTON, *Wanderings*, s. 54.

kontrastovala se sluncem zalitými stěnami města. Kába znamená v překladu kostka nebo náměstí. Podle Koránu je to vůbec první chrám postavený pro lidstvo. Její základy jsou dvě stopy vysoké a vyrobené z mramoru. Zdi jsou z jemného granitu. Kameny zdi do sebe zapadají a není použit cement.⁷⁸ Celá Kába kromě střechy je pokryta pláštěm zvaný *kiswah*. Pozadí pláště bylo matně černé a verše z Koránu byly do něj vetkány lesklou černou. Pokud se *kiswah* hýbe, muslimové věří, že to andělé kolem něj mávají křídly. Jediným vchodem do Káby jsou úzké dveře vyrobené z dřeva aloe na východní straně. Její interiér je velmi jednoduchý. V severním rohu jsou malé dveře a za nimi schody, kterými služebníci stoupají na střechu Káby. V jednom rohu Káby se nachází sofa, na kterém odpočívají strážci svatyně. Zdi jsou pokryté červeným damaškem. *Hajar el Aswad*, neboli černý kámen, se nachází zvenku svatyně v jihovýchodním rohu. Je vyvýšený, aby se k němu poutníci lépe dostali. Věřící tvrdí, že dříve býval kámen bílý a zčernal kvůli hříchům lidí. Mezi dveřmi Káby a černým kamenem je místo nazvané *multazem*, kde byl měl poutník padnout k zemi, hořce plakat a prosit za odpuštění svých hříchů. Kromě Káby je důležitý také *Zemzem* – studna, ve které má být požehnaná voda. Burton tuto vodu shledal velmi hořkou a nedobrou. Voda se užívá i externě – pokud se přelije přes poutníka, měla by smýt jeho hříchy.⁷⁹

Burton do Mekky vstoupil s chlapcem Mohammedem. Cestou pronášeli různé náboženské formule a recitovali modlitbu dvou pokoření. Došli k rohu Káby, kde je umístěn černý kámen, a zde recitovali ostatní modlitby. Prostor kolem Káby byl plný poutníků. Obyvatelé Mekky říkávají, že toto místo není nikdy opuštěné. Poté započali s ceremoniálem obíhání Káby. Museli ji oběhnout celkem 7krát a to proti směru hodinových ručiček. První tři kruhy klusali, poslední čtyři šli volným krokem. Tento ceremoniál je prováděn několikrát denně a kvůli prudkému slunci může být velmi nepříjemný. Po tomto ceremoniálu se Burton probojoval k černému kameni, který políbil, ale také si jej pozorně prohlédl.⁸⁰ Poté se Burton přemístil ke studni Zemzem, aby ze sebe mohl smýt své hříchy. Večer se Burton s Mohammedem znovu vydal ke Kábě. Někteří poutníci ji obíhali, jiní stáli v hloučcích modlejší se. Burton zůstal

⁷⁸ BURTON, Richard Francis, *Personal Narrative of a Pilgrimage to El Medinah and Meccah*, London 1857, s. 151–157.

⁷⁹ BURTON, *Wanderings*, s. 47–52.

⁸⁰ Tamtéž, s. 52–53.

v blízkosti Káby až do 2 hodin ráno, aby místo viděl prázdné, což se nepovedlo. Chtěl si zkusit vzít kousek kishwahu, ale na to ho sledovalo příliš mnoho očí.⁸¹

Následující den se poutníci museli přesunout k hoře Arafat, vzdálené přibližně 12 mil směrem na východ od Mekky. Prošli přes Miná, což je dlouhá úzká vesnice s domky postavenými v arabském stylu, až do Muzdalify, kde se zastavili na polední modlitbu. K Arafatu dorazili večer a na jeho úpatí strávili noc. Následující den zvaný *Yaum Arafat* započali modlitbou a poté vydatnou snídaní, jelikož nesměli až do západu slunce jíst. Kázání na hoře začalo ve dvě hodiny odpoledne a trvalo přibližně tři hodiny. Poté museli všichni z Arafatu pospíchat zpět do Muzdalify, kde měli přespat. Následující den se nazývá *Yaum Vahr*. Je to nejslavnostnější záležitost roku a pro muslimy má podobný význam jako Velikonoce pro křesťany. Poutníci se přesunuli do Míny, kde si znovu nechali oholit hlavy, zastříhnout vousy a od této chvíle už směli nosit pokrývky na hlavě.⁸² Někteří poutníci zůstali v Míně, ale Burton a Muhammad se vrátili do Mekky, kde si prohlédli Kábu zevnitř. Mnoho poutníků tak nečiní z různých náboženských důvodů. Poté se umyli, upravili a odjeli zpět do Míny. Tam den koční obětováním zvířat.⁸³ Tisíce zvířat jsou při tomto obřadu zabita, maso některých je dáno chudým poutníkům. Po obětování se poutníci vrací do Mekky a poutním obřadům je konec.⁸⁴

Burton v Mekce ještě na krátkou chvíli zůstal. Podle něj se tam nacházelo mnoho zajímavých míst, které by poutník měl shlédnout. Přesto většina poutníků po skončení obřadů míří domů, popřípadě si tato místa prohlédnou jen zběžně. Burton tedy navštívil Hřbitov svatých, ale také dům, kde byl Mohammed narozen, a kde žil se svou první ženou Khadijah.⁸⁵ Poté ho v Mekce již nic nedrželo. Rozhodl se tedy, že se dopraví do Cairu, kde nějaký čas bude odpočívat. V Jeddahu se na britském konzulátu musel hlásit více konzulovi. Nalodil se na parník a 3. října 1853 se dostal do Suez.⁸⁶

⁸¹ BURTON, *Pilgrimage*, s. 194–200.

⁸² BURTON, *Wanderings*, s. 53–65.

⁸³ BURTON, *Pilgrimage*, s. 239–241.

⁸⁴ BURTON, *Wanderings*, s. 64–65.

⁸⁵ Tamtéž, s. 65–69.

⁸⁶ BURTON, *Pilgrimage*, s. 283–299.

5 DALŠÍ CESTY

5. 1 Harar

Po návratu z Mekky v roce 1854 Burton chvíli odpočíval v Egyptě a poté odjel do Bombaje. Britská východoindická společnost si dlouho přála prozkoumat Somaliland, protože zdejší přístav Berbera se jim zdál lepší než Aden. Další důvod cesty spočíval ve zjištění, jaké výrobní zdroje země nabízí. Stejně tak představitele Společnosti zajímalo hlavní město Harar, do kterého nikdy žádný bílý člověk nevstoupil. Celé toto území bylo obydleno nebezpečnými kmeny, se kterými se nedalo na čemkoli dohodnout. Burtonovi mohl cestovat jako soukromá osoba, dostal plat za expedici, ale jel bez jakékoli ochrany od Společnosti. Tato expedice není až tolik známá, jelikož ji zastínila nejen proslulost Burtonovi předchozí expedice do Mekky, ale také probíhající Krymská válka, o níž se v tisku psalo pochopitelně častěji.⁸⁷

Burton požádal o dva spolupracovníky. Jedním z nich se stal poručík Herne, který byl zvyklý provádět průzkum a jenž disponoval dobrými pozorovatelskými schopnostmi. Navíc dokázal pořizovat fotografie technikou daguerrotypie.⁸⁸ Třetím členem expedice se měl stát Stocks, známý botanik. Také za sebou měl několik významných cest, ale před touto expedicí naneštěstí zemřel na mrtvici. Místo něj navrhla Společnost poručíka Stroyana, který byl respektovaný díky prozkoumání pobřeží západní Indie, Sindhu a pěti řek na území Paňdžábu. Nakonec se expedice rozrostla ještě o jednoho člena – plukovníka Spekeho, který se sám Společnosti nabídl pro tuto cestu a jenž předtím strávil mnoho let sbíráním fauny Tibetu a Himaláji.⁸⁹

Poručík Speke měl jet do Somalilandu, přesněji do Guray Bunder, aby koupil koně a dromedáry a zkoumal vzorky zdejší země, která měla podle starších cestovatelů obsahovat částičky zlata. Stroyan a Herne se usadili v Berbeře, kde se nachází významné tržiště a přístav, a kde měli zjistit co nejvíce o zemi, jaké nabízí možnosti

⁸⁷ BURTON, Richard Francis, *First Footsteps in East Africa. Or an Exploration of Harar*, London 1894, s. 6.

⁸⁸ BURTON, Richard Francis, *Narrative of a Trip to Harar*. In: *Journal of the Royal Geographical Society*, 25, 1855, 1, s. 137.

⁸⁹ BURTON, *First Footsteps*, s. 23–24.

v ohledu výroby, ale také informace o otroctví. Burton měl jet sám do Hararu v převleku za arabského obchodníka.⁹⁰

Stroyan a Herne měli nařízeno, aby v případě zatčení Burtona, poprosili emíra Ahmada bin Abu Bakra o jeho propuštění. Všichni Burtonovi podřízení se vydali na svá určená místa a on se mohl připravit pro tento úkol. Svou cestu začal 29. října 1854, kdy se v přístavu Aden v Somálsku nalodil na loď. Tentokrát cestoval pod jinou identitou – jako El Haj Abdullah. Po dvou dnech doplul do Zayly, což je malý přístav na africkém pobřeží. Zde zjistil, že osli, které si před třemi měsíci zamluvil a zaplatil, nejsou připraveni, což ho stálo 28 dní zpoždění. Se čtyřmi mulami a pěti dromedáry, kteří vezli bavlněné oblečení, tabák, rýži, datle a hezké látky, které zamýšlel darovat různým náčelníkům, se dne 27. listopadu vydali na cestu do pouště. Burtonova cesta vedla přibližně 50 mil přes území kmene Eesa, poté vstoupil do země somálského kmene Gudabursi, kde je relativně bezpečno. Dále jeho cesta vedla přes Damal, Halimalah a další, až do Hararu, což ve výsledku mělo být přibližně 200 mil. Cestoval s malou karavanou skládající se z dvaceti dobře ozbrojených mužů. Vedl je náčelník kmene Eesa. Cestou velmi často potkávali skupiny beduínů. Dne 27. prosince se dostali na dohled od Hararu. Spolucestující Burtona odrazovali od vstupu do Hararu, ale on si nedal říci.⁹¹

Dne 3. ledna 1855 vstoupil Burton do Hararu v doprovodu dvou Somálců. Harar je starověká metropole kdysi mocné říše Hadiyah, založené emírem Nurem. V době jeho návštěvy bylo město v úpadku. Historie města je plná násilí – křížové výpravy proti nevěřícím kmenům Galla, džihád, ale také vraždy zdejších výše postavených občanů. Harar je město obývané muslimy, má svůj vlastní jazyk a mince. Je to ústřední místo obchodu s otroky, ale kromě toho obchoduje s kávou, tabákem a vyrábějí se zde bavlněné tkaniny.⁹² Ulice vypadají jako horské stezky, domy mají rovné střechy a malá okna. Mnoho z nich mělo samostatné byty pro ženy. Nacházelo se zde několik veřejných budov – především bazar, mešita se dvěma minarety. Harar obývalo přibližně 10 tisíc lidí, mezi něž byli započítáni Somálci, ale ne značný počet obyvatel z kmenů Galla a dalších beduínů. Burton musel čekat u brány města, dokud nedostal povolení ke

⁹⁰ BURTON, *First Footsteps*, s. 21–25.

⁹¹ BURTON, *Narrative of a Trip*, s. 137–142.

⁹² BURTON, *First Footsteps*, s. 26.

vstupu od emíra Ahmada bin Abu Bakra. Byl před něj a před vezíra předveden. Mluvil s nimi, přičemž se ho ptali na jméno, národnost a co pohledává v Hararu. Poté byl pozván, aby v Hararu následujících 10 dnů pobyl jako host emíra.⁹³

Dny v Hararu byly velmi monotónní. Každý den snídali u emíra, jehož dům se po osmé hodině ráno začal plnit různými hosty. Většinu času trávil Burton rozhovory s těmito hosty. Emír nechal Burtona pečlivě sledovat, nemohl si tedy psát žádné poznámky a ani detailněji poznat město – byl spíš vězeň než host.⁹⁴

Po 10 dnech v Hararu se vydal na zpáteční cestu do Berbery, kde se setkal se svými společníky. Naneštěstí je v noci 19. dubna napadly místní kmeny. Plukovník Herne vyšel ze stanu se zbraní, aby se podíval, co se děje. Oznamil Burtonovi, že všichni jejich ozbrojení sloužící utekli a oni jsou obklíčeni přibližně 150 muži. Stroyan, který byl v jiném stanu, se neobjevil, bohužel byl zabit. Burton a zbylí dva poručíci se museli bránit sami, což za tmy šlo velmi špatně. Nakonec se jim podařilo utéct, ale Burton utrpěl velkou ztrátu krve, taktéž Speke byl vážně zraněný.⁹⁵

5. 2 Krymská válka

Zraněný Burton se na začátku roku 1855 vrátil do Anglie, kde se dozvěděl nešťastnou zprávu – jeho matka v prosinci předchozího roku zemřela. Jeho otec stále pobýval v Bathu, a tak se k němu Burton na nějaký čas připojil. Když byl zpět v Anglii, na pozvání Královské zeměpisné společnosti četl své poznámky o cestě do Hararu před lidmi, a to mu zajistilo pověst cestovatele. Také publikoval knihu o cestě do Hararu – *První kroky ve východní Africe*.⁹⁶

V této době probíhala Krymská válka a Velké Británie stále hledala dobrovolníky do armády. Jelikož se Burton zotavil ze svého zranění, které utrpěl v Berbere, měl v úmyslu přihlásit se. Několikrát se hlásil na ministerstvu války, ale pokaždé dostal od úředníků neurčitou odpověď. Tento přístup se mu nelíbil, proto se rozhodl, že na Krym pojede sám, a k nějaké jednotce se přidá.⁹⁷ Cestou se Burton stavil v Boulogni, aby pozdravil své sourozence. Na Krymu prosil Burton vrchního velitele

⁹³ BURTON, *Narrative of a Trip*, s. 143–147.

⁹⁴ BURTON, *First Footsteps*, s. 353–356.

⁹⁵ BURTON, *Narrative of a Trip*, s. 148–149.

⁹⁶ DODGE, s. 85–92.

⁹⁷ DODGE, s. 92.

Simpsona, kterého znal, aby se mohl přidat k jeho jednotce. Prosil i další velitele, ale ti měli předsudky vůči vojákům, kteří sloužili pouze v Indii. Všechny žádosti byly zamítnuty, a tak se již zoufalý Burton vydal za generálem Beatsonem, horkokrevným starším důstojníkem, který strávil většinu svého života v Indii, a jehož Burton potkal na své zastávce v Boulogni.⁹⁸ Beatson ho přidělil k nepravdělné kavalerii jako náčelníka štábu. Jeho úkolem bylo cvičit vojáky. Burton byl schopný učitel, a tak měl relativně brzy po ruce malou, dobře trénovanou mobilní jednotku, která mohla být velmi užitečná. Beatson nebyl moc oblíbený člověk a měl mnoho nepřátel. Jeho jednotky tak postupně byly stahovány a přesouvány, zatímco méně trénovaní vojáci bojovali. Burtonova jednotka byla přesunuta do vzdálených kopců, kde neměla žádné úkoly. Burton se proto rozhodl v říjnu roku 1856 vrátit zpět do Anglie, čímž skončila jeho vojenská kariéra.⁹⁹

5. 3 Pramen Nilu

Královská zeměpisná společnost pověřila Burtona expedicí do vnitrozemí k Africe. Hlavním úkolem bylo najít velké jezero, ze kterého vytéká Nil.¹⁰⁰ Expedice dostala grant 1 000 liber. Burton odjel z Londýna do Bombaje v září 1856. Zde si vyžádal jako svého společníka Johna Hannigana Spekeho, který se účastnil jeho předchozí expedice, a který si přál jet s Burtonem do Afriky. Z Bombaje se v prosinci téhož roku přesunul na Zanzibar. Zde podnikal menší cesty a studoval ostrov, což ho zaměstnávalo až do května roku 1857. Ze Zanzibaru cestoval na východní pobřeží Afriky do přístavu Wale Point, což je přibližně 84 mil od města Bagamoyo.¹⁰¹ Expedice měla 130 nosičů a 30 mul, takže byla dobře zajištěna.¹⁰² Na cestu vyrazili 26. června. Vzhledem k tomu, že zde nebyly žádné cesty, spíše kozí stezky, postupovali vpřed pomalým tempem. Expedice si musela dávat pozor v oblastech, kde žily nebezpečné kmeny.¹⁰³

Výprava postupovala směrem do vnitrozemí a oblasti Zungomero, kde se nějaký čas zdržela. Přes toto území projíždělo mnoho karavan, dobře se tam tedy vyměňovalo zboží. Zungomero je konec pobřežní oblasti Afriky, a Burton tak měl pocit, že dosáhl

⁹⁸ RICE, Edward, *Captain Sir Richard Burton. A Biography*, Boston 2009, s. 344.

⁹⁹ DODGE, s. 93–97.

¹⁰⁰ KŘIVSKÝ, Petr, SKŘIVAN, Aleš, *Do nitra kontinentů*, Praha 1988, s. 146.

¹⁰¹ BURTON, *Wanderings*, s. 101–102.

¹⁰² KŘIVSKÝ, SKŘIVAN, s. 146.

¹⁰³ DODGE, s. 108.

prvního cíle cesty. Dne 7. srpna 1857 se znovu vydali na cestu. Burton i Speke trpěli ušní chorobou a byli velmi unavení – dělalo jim obtíže se jen udržet na svých mulách. Dne 7. listopadu dorazili do Kazé, významného obchodního střediska. Žilo zde mnoho arabských obchodníků, kteří prodávali zboží ze Zanzibaru. Mnoho nosičů bylo nemocných, další je na tomto místě opustili, jelikož považovali Kazé za konec cesty. Zdrželi se zde do 14. prosince. Bylo totiž zvykem, že cizí karavany čekají na tomto území šest týdnů, než se vydají dál.¹⁰⁴

V polovině ledna schvátila Burtona silná horečka a trpěl částečným ochrnutím. Za deset dnů byl opět schopný cesty na mule, ale ochrnutí pomíjelo velmi pomalu, pěšky nemohl jít vůbec. Nakonec se 13. února dostali na kopec, kde se Burton ptal jednoho z nosičů: „*Co je to tam dole za světlý pruh?*“.¹⁰⁵ Muž odpověděl, že je to voda, tudíž to musí být jezero Udžidži, jak domorodci říkají jezeru Tanganika. Následujícího dne ráno sestoupili k jezeru a podél východního břehu došli do Udžidži. Byla to vesnice, kde se především obchodovalo s otroky. Burton ani Speke se stále neuzdravili – Burton dokonce trpěl částečnou slepotou, Speke měl problém s nohama a trpěl očním zánětem.¹⁰⁶ Přesto se rozhodli svou práci dokončit a objevit pramen Nilu, který měl dle mnoha informací být v nejsevernějším bodu jezera, odkud dle Arabů měla vytékat řeka Ruzizi, o které si Burton myslel, že je součástí nilského systému. Dne 26. dubna 1858 dopluli na kánoích k nejsevernějšímu bodu Tanganiky. Podle zdejšího kmene ale řeka Ruzizi do jezera pouze vtéká, neopouští jej. Burton i Speke chtěli dále pokračovat v průzkumu tohoto břehu, ale jimi najatí veslaři byli nervózní z místních kanibalů. Toto i nemoci obou cestovatelů je donutily ukončit průzkum a vrátit se zpět do Kazé. Dorazili tam 20. června 1858 a od místních obyvatel se dozvěděli o existenci dalšího velkého jezera, které leželo přibližně patnáct dnů cesty od Kazé.¹⁰⁷ Burton nebyl schopen podniknout tak náročnou cestu, a tak ho Speke zanechal v Kazé. Ani on nebyl zatím docela zdrav, často ho bolely oči a musel přes ně nosit obvaz. Jednou mu dokonce do ucha vlezl brouk, kterého Speke nemohl dostat ven, naopak ho omylem zabil, díky

¹⁰⁴ BURTON, *Wanderings*, s. 109–124.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 126.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 124–132.

¹⁰⁷ KŘIVSKÝ, SKŘIVAN, s. 147.

čemuž částečně ohluchl.¹⁰⁸ Když dorazili k jezeru, byl Speke přesvědčen, že tentokrát byl pramen Nilu objeven. Jezero pojmenoval po královně Viktorii.¹⁰⁹ Dle Spekeho průvodce Mansura nebyla velikost jezera známá – domorodci tvrdili, že se táhne až na konec světa. Cesta zpět do Kazé trvala dva týdny, Speke byl stále nemocný, navíc neměli dostatek zásob. Mnoho nosičů dezertovalo, jiní zemřeli na různé nemoci.¹¹⁰ V Kazé Speke oznámil Burtonovi svůj objev. Ten byl ale stále přesvědčený, že jezero Tanganika je pramen Nilu, navíc Speke neměl žádný důkaz o řece, která by vytékala z Viktoriina jezera.¹¹¹ Cesta zpět nebyla vůbec jednoduchá, oba cestovatelé byli stále nemocní. Nakonec v únoru 1859 dorazili na pobřeží a 4. března dopluli na Zanzibar. Burton chtěl prodloužit svůj pobyt kvůli zotavení, Speke se vrátil do Velké Británie.¹¹² Před rozloučením se dle Burtona dohodli na tom, že objev jezer oznámí společně. Po cestě do Anglie sepsal Speke knihu o objevení jezera – *Co vedlo k objevení pramene Nilu*. Byla to populárně naučná kniha, v této době velmi oblíbený žánr. Knihu napsal relativně ve spěchu, dřív než Burton mohl dokončit svoji knihu o této cestě. Dne 8. května 1859 doplul Speke do Anglie a brzy poté už sám prezentoval své podklady o expedici Královské zeměpisné společnosti. Mezi těmito podklady byly topografické kresby Viktoriina jezera, ale také kresby tamější flóry. Dále prezentoval výsledky astronomického pozorování, díky kterým se dala přibližně určit zeměpisná délka a šířka jezera. Jelikož hranice šířek pasovaly k těm Nilu, jak je zdokumentovaly kartografové, bylo Spekem lordem Riponem, prezidentem Společnosti, slíbena finanční podpora na další cestu do Afriky. O třináct dnů později dorazil do Londýna Burton, jehož rozhořčilo Spekeho chování.¹¹³ Vznikl mezi nimi spor, jehož počátky by se ale daly dohledat už v Kazé, kdy Speke objevil Viktoriino jezero, zatímco Burton ležel nemocen. Speke navíc uveřejnil zprávu o objevení Viktoriina jezera v *Blackwood's Magazine*, ve které se o objevu Tanganiky ani nezmínil.¹¹⁴

Speke byl Královskou zeměpisnou společností pověřen další expedicí k Viktoriinu jezeru. Jeho společníkem byl tentokrát James Augustus Grant. Na výpravu

¹⁰⁸ BELLOWS, Sierra, *Water in the Empty Part of the Map. The Treacherous Quest for the Source of the Nile Was the Downfall of John Hanning Speke*. In: *American Scholar*, 82, 2013, 1, s. 59–60.

¹⁰⁹ KŘIVSKÝ, SKŘIVAN, s. 147.

¹¹⁰ BELLOWS, s. 58–62.

¹¹¹ CAVENDISH, Richard, *The Nile's Source Discovered*. In: *History Today*, 55, 2008, 8, s. 10.

¹¹² KŘIVSKÝ, SKŘIVAN, s. 147–148.

¹¹³ BELLOWS, s. 56–63.

¹¹⁴ KŘIVSKÝ, SKŘIVAN, s. 147–148.

se vydali v roce 1860 a po jistých peripetiích, především nemoci Granta a zdržení u náčelníků dvou místních kmenů, dorazili k Nilu až v červenci roku 1862. Šli proti proudu řeky, a nakonec se dostali k Viktoriinu jezeru, odkud vytékala.¹¹⁵ Ve Velké Británii se mluvilo o tom, že objevení Viktoriina jezera byl pravděpodobně největší geografický objev od objevení Ameriky Kolumbem. Nil, jakožto nejdelší řeka, měl potenciál otevřít vnitrozemí Afriky k obchodu.¹¹⁶

Spor mezi Spekem a Burtonem dále pokračoval. Burton na shromáždění, kde Speke hovořil o objevení pramene Nilu, kladl Spekeovi nepříjemné otázky. Speke neobeplul celé Viktoriino jezero, tudíž si nemohl být jistý tím, že je to stejné jezero jako to, které navštívil před třemi lety. Neměl důkazy o tom, že řeka vytékající z jezera je opravdu Nil a také špatně změřil nadmořskou výšku. Dle jeho měření by Nil tekla do kopce.¹¹⁷ Nakonec až expedice Stanleyho a Bakera v roce 1875 dokázala, že Viktoriino jezero je doopravdy pramen Nilu.¹¹⁸ Kvůli sporu mezi Burtonem a Spekem uspořádala Britská společnost pro podporu vědy 16. dubna 1864 v Bathu debatu mezi rivaly.¹¹⁹ Debata měla především vyřešit jejich spory ohledně expedice do vnitrozemí Afriky. Burton měl v plánu Spekeho zdiskreditovat. Už v předmluvě své knihy o expedici k prameni Nilu ho kritizoval za to, že nemluví žádným domorodým jazykem a není nijak dobrý cestovatel. Bohužel k debatě nedošlo, jelikož Speke se na lovu koroptví, jež debatě předcházela, omylem zastřelil. V dobovém tisku se rozebíralo, zda-li šlo o sebevraždu, či doopravdy jen o náhodu. V biografích Spekeho se přiklání spíše k sebevraždě – Speke se mohl bát ponížení, protože Burton byl mnohem lepší řečník než on.¹²⁰ Nakonec se ale prokázalo, že šlo doopravdy o nehodu.¹²¹

5. 4 Salt Lake City

Burton chtěl rozšířit seznam svatých měst, která navštívil – Mekka, Medína, Harar – proto se rozhodl navštívit i Salt Lake City, hlavní město Církve Ježíše Krista Svatých posledních dnů, jejíž členové se nazývají mormoni. Dne 7. srpna 1860 nastoupil ve

¹¹⁵ KŘIVSKÝ, SKŘIVAN, s. 148–149.

¹¹⁶ BELLOWS, s. 58.

¹¹⁷ KŘIVSKÝ, SKŘIVAN, s. 150.

¹¹⁸ WSINICKI, Andrian, *Charting the Frontier. Indigenous Geography, Arab-Nyamwezi Caravans, and the East African Expedition of 1856–59*. In: *Victorian Studies* 51, 2008, 1, s. 104.

¹¹⁹ KŘIVSKÝ, SKŘIVAN, s. 150.

¹²⁰ BELLOWS, s. 65–66.

¹²¹ KŘIVSKÝ, SKŘIVAN, s. 150.

měste St. Joseph na dostavník a do Salt Lake City jel přes Kansas. Cestou potkali přes dvacet dostavníků, které vezly mormony do „země zaslíbené“. Devatenáctý den cesty – 25. srpna ráno dojeli do Wasach – což jsou poslední hory před údolím Velkého Solného jezera. Odtud do města, kam ještě ten samý den dojeli, zbývalo pouze 18 mil.¹²²

Na předměstí Salt Lake City byly všechny domy stejně barevné a měly stejný tvar. Ty, které patřily chudším obyvatelům, byly malé, nízké a vypadaly jako chatrče. Naopak ty nejlepší připomínaly východoindické bungalovy s plochými střechami a verandami. Na hlavní ulici bydleli nejdůležitější mormonští hodnostáři a sídlily zde obchody. Burton se ubytoval v *Salt Lake House*, což byla dvoupodlažní budova s dlouhou verandou, jejíž majitel byl mormon, který si vzal Angličanku. Veřejných budov zde stálo jen pár a nebyly vůbec impozantní. Burton byl zklamán z chrámu, který obyvatelé stále nedokončili. Dle jeho názoru měla být hlavní budova uctívání boha větší a lépe vybavený. Brigham Young, prorok mormonů, měl spíše myslet na slávu boží a nechat vystavět větší chrám, než si sám zbudovat dům, který by se dal velikostí přirovnat k paláci.¹²³

Burton v Salt Lake City strávil celkem 24 dnů a snažil se využít každou příležitost k povrchnímu pozorování mormonů, ale stejně tak jako ostatní věřící – muslimové, židé – ani mormoni si nevěřícího nepustí moc blízko k sobě. Den po svém příjezdu šel Burton navštívit guvernéra Alfreda Cumminga, kterého jmenoval prezident USA. Post guvernéra mu do rukou svěroval výkonnou moc v Salt Lake City. Cumming, doprovázený 600 vojáky, vstoupil na jaře 1858 do města, krátce po rebelii mormonů proti federální vládě. Díky svému vedení nejenže zabránil jakýmkoli konfliktům mezi místními milicemi a armádou USA, ale také uspěl v obnovování pořádku a poslušnosti na celém území.¹²⁴

První pondělí po Burtonově příjezdu oznámil sloup kouře na východě, že poutníci vkročili na území mormonů. Všichni, včetně Burtona, je šli pozdravit. Všichni nově příchozí byli ve svém nejlepším oblečení, muži umytí a oholení, ženy zpívaly hymny. Poutníci přišli společně, někteří šli pěšky, jiní na koních, na dostavnících jeli

¹²² BURTON, *Wanderings*, s. 149–166.

¹²³ Tamtéž, s. 170–174.

¹²⁴ Tamtéž, s. 172–173.

pouze ti nejstarší a nejmladší. Nově příchozí vítal biskup Hunter namísto Brigham Younga. Povíдалo se, že Young neopouští svůj dům s výjimkou návštěvy chrámu. U brány svého domu měl strážce a pokud se objevil na veřejnosti, nikdy to nebylo bez přátel či následovníků, kteří byli pochopitelně ozbrojeni. Biskup Hunter domlouval s poutníky kde budou bydlet, ale také nabízel práci těm, kteří chtěli v Salt Lake City natrvalo zůstat. Burton se mezitím procházel davem poutníků a s mnoha z nich mluvil. Jména mormonů byla pro něj velmi matoucí, jelikož v té době byli mormoni polygamní, tudíž měli děti rozdílné matky, stejné otce a byly pojmenovávány po otcích. Mnoho z nově příchozích byli Angličané, kteří z toho, že spatří Younga byli stejně nadšení, jako by byli křesťani, když by měli spatřit papeže.¹²⁵

Guvernér Cumming požádal Burtona o rozhovor, u kterého měl být i Brigham Young. Dne 31. srpna se s nimi sešel v Youngově domě. Young se narodil 1. června 1801 ve Whittinghamu, ve státě Vermont. Bylo mu 59 let, ale dle Burtona vypadal mladší. Young byl oblečen čistě a všedně, choval se přátelsky a skromně. Nebyla z něj patrná žádná známka dogmatismu a náboženského fanatismu a nikdy se Burtona neptal na jeho vyznání. Stejně jako ostatní mormoni nekouřil tabák a nepil alkohol, nanejvýše vypil lehké pivo. Burton mu řekl, proč je v Salt Lake City – četl mnoho o Utahu a toužil jej vidět, poté hovořili o zemědělství a dalších obecných tématech. Oba se úzkostlivě vyhýbali tématu náboženství – Burton byl varován, že vyptávání se na víru nemá Young rád. Mluvili spolu přes hodinu a půl.¹²⁶

Následující neděli se Burton zúčastnil mormonské bohoslužby. Ráno předtím četl Knihu Mormonovu. Někteří lidé tvrdili, že se velmi podobá Starému zákonu, ale Burtoni připomínala spíše jen Leviticus. Před desátou hodinou ráno vstoupil společně s věřícími do domu, který se podobal hangáru. Vešlo se tam přibližně 300 lidí. Všichni se posadili na lavičky. Byli oblečeni ve svém nejlepší oblečení. V deset hodin začala bohoslužba duchovní písní a poté následovala modlitba, kterou vedl biskup Smoot. Poté

¹²⁵ BURTON, Richard Francis, *The City of the Saints. And across the Rocky Mountains to California*, New York 1862, s. 225–229.

¹²⁶ Tamtéž, s. 238–245.

k věřícím promluvil Brigham Young. Byl to vynikající řečník, takže ani nevadilo, že jeho řeč byla dlouhá.¹²⁷

Život v Salt Lake City byl monotónní. Každý den vstával Burton s ostatními návštěvníky brzy a snídali po šesté hodině. Poté se většinou procházeli po městě. Obědvali v jednu hodinu, přičemž k obědu se nepilo nic jiného než voda – víno je v téhle části Ameriky špatné a drahé, jiný alkohol se nepodával. Mnoho mormonů drželo odpoledne siestu. Večeře pak byla v šest hodin a večer trávili společně.¹²⁸

Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů založil Joseph Smith. Měl několik vidění, které vedly k sepsání Knihy Mormonovy a následnému založení církve. Kolem roku 1847 začali mormoni obývat údolí kolem nynějšího Salt Lake City.¹²⁹ Zpočátku byli mormoni polygamní. Manželství se uzavírala v chrámu nebo v kanceláři proroka. První manželka byla „ta manželka“, která měla manželovo jméno a titul. Další manželky jsou zvané sestry a tety – pro děti. Dívky zřídka kdy zůstávaly svobodné po šestnáctém roce života – pokud ano, ostatní jich litovali, že takto marní své mládí. Rozvod mohl povolit jen guvernér a důvodem ze strany mužů mohlo být jen cizoložství, což byl jeden ze dvou smrtelných hříchů pro mormony. Druhým bylo prolítí nevinné krve. Pokud by muž požádal o rozvod, byl by tím před ostatními v komunitě zahanben – byl by to znak toho, že si neumí ve svém domě udělat pořádek. Ženy mohly o rozvod požádat v případě krutosti nebo zanedbání ze strany mužů.¹³⁰

Poslední večer strávil Burton ve společnosti pár přátel, které si v Salt Lake City udělal. Mezi nimi byl například guvernér Cumming. Dne 19. září odjel.¹³¹ Pár dnů strávil v San Franciscu, kde byl blízko Yosemitského vodopádu a dalších zajímavých věcí, které toužil vidět. Neměl však již peníze, a tak se po osmi měsících cesty vrátil zpět do Anglie.¹³² Zde se konečně oženil s Isabelou Arundell, i přes odpor její matky.

¹²⁷ BURTON, *The City of the Saints*, s. 258–260.

¹²⁸ BURTON, *Wanderings*, s. 190–191.

¹²⁹ MITCHELL, Heidi, *Being There. British Mormons and the History Trail*. In: *Anthropology Today* 17, 2001, 2, s. 9–10.

¹³⁰ BURTON, *Wanderings*, s. 192.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² BURTON, *The City of Saints*, s. 500.

Hlavním problémem bylo to, že Isabela byla katolička, zatímco Burton ne. Isabela se ale matce vzepřela a 22. ledna 1861 si Burtona vzala v katolickém kostele v Londýně.¹³³

¹³³ DODGE, s. 129–131.

6 BURTON JAKO KONZUL

6. 1 Fernando Po

Po svatbě se Burton rozhodl vstoupit do služeb jako konzul. Díky jeho znalostem jazyků mu bylo nabídnuto místo na ostrově Fernando Po u západního pobřeží Afriky. Na ostrově je velmi špatné klima, proto Burton odjel v srpnu 1861 bez Isabely.¹³⁴

Cesta lodí do Afriky trvala přes měsíc. Burton si ale cestu užíval, na každé zastávce si prohlížel památky a psal poznámky do budoucích knih. Mezi jeho zastávky patřila Madeira a Tenerife, poslední zastávkou byl Bathurst v Gambii. Zvláště v Gambii si všiml místní flóry, fauny, pozoroval zdejší kmeny, jejich zvyky, historii a jakým jazykem mluví. Na Fernando Po doplul 27. září 1861. Nevydržel zde ani týden – odjel, aby prozkoumal deltu řeky Niger, předtím známou jako Oil Rivers. Na začátku října se vrátil zpět na Fernando Po, odkud ale znovu odjel. Tentokrát do Nigerie a Kamerunu. V listopadu odjel společně s botanikem Gustavem Mannem do hor v Kamerunu. Přidal se k nim Alfred Saker, zakladatel misijních stanic. Společně prozkoumávali hory. Burton musel měsíc strávit v základním táboře, jelikož trpěl horečkami a zimnicí. V tuto dobu studoval rostliny a malá zvířata, přičemž některé nové druhy byly pojmenovány po něm.¹³⁵ Na konci ledna roku 1862 expedice skončila a Burton se vrátil na Fernando Po. Burton se do těchto hor vracel, jelikož si zde odpočinul. Dle jeho názoru byly hory vhodné pro sanatorium.¹³⁶

Na ostrově se Burtonovi nelíbilo. Dle jeho názoru na Fernando Po bylo pro člověka těžké žít, ale nezvykle lehké umřít. Netrávil zde proto mnoho času – v březnu ostrov znovu opustil, tentokrát kvůli lovu goril v Gabunu. V této době nebyli gorily mezi lidmi moc známé, pouze v roce 1847 byly jejich dvě lebky poslány do Anglie a celá kostra se našla v roce 1851. Byl zde tedy zájem o jakékoli další informace o nich. Bohužel Burton žádnou neuložil. Po nezdařeném lovu goril se rozhodl odjet do Gabonu ke kmeni Fang. Burtona zaujal článek o tomto primitivním kmeni kanibalů od cestovatele Du Chailla.¹³⁷ Jejich kanibalismus je omezený – konzumují pouze maso

¹³⁴ DODGE, s. 139–141.

¹³⁵ FARWELL, Byron, Burton. *A Biography of Sir Richard Francis Burton*, London 1990, s. 206–213.

¹³⁶ BURTON, Richard Francis, *Account of the Ascent of the Cameroons Mountain in Western Africa*. In: *Proceedings of the Royal Geographical Society* 6, 1861, 1, s. 248.

¹³⁷ FARWELL, s. 214–217.

zabitých nepřátel, kterých není moc, ačkoli bojují hodně. Bitvy bývají krátké, skončí většinou po zabití dvou až tří válečníků. Navíc maso mrtvých nepřátel konzumují pouze muži.¹³⁸ Fang mučí své vězně, zločince pohřbívají zaživa a dvojčata zabíjejí ihned po porodu. Burton s nimi strávil necelý týden, na konci dubna už byl zpět na Fernando Po. Poté byl nucen zůstat na ostrově více než dva měsíce v kuse, jelikož pohyb britských lodí mezi ostrovem a kontinentem byl eliminován. Prozkoumával tedy ostrov, lezl po horách, sbíral flóru a faunu a studoval kmen Bubi.¹³⁹

Jeho žena Isabel mezitím zařizovala vydání knihy o cestě do Ameriky, ale také zařídila Burtonovi na ministerstvu zahraničí čtyř měsíční propustku z Fernanda Po. O dva měsíce později se Burton doplavil do Anglie. Nějaký čas společně strávili u jejích rodičů ve Wardour Castle. Svou dovolenou ale netrval pouze navštěvováním rodiny a přátel, ale například společně s doktorem Jamesem Huntem založili 6. ledna 1863 Londýnskou antropologickou společnost, dnešní Královský antropologický ústav Velké Británie a Irska. Hunt se stal prezidentem této společnosti a Burton viceprezidentem. V časopisech této společnosti mohl publikovat materiál ze svých cest, které by jiné, konzervativnější časopisy neotiskly. Časopis pojmenovaný *Anthropological Review* vycházel osm let a Burton měl články ve všech, kromě dvou. V době své dovolené si Burton sám zařídil vydání dvou knih – *Putování v západní Africe* a *Abeokuta a hory v Kamerunu*.¹⁴⁰ V lednu 1863 se Burton společně s Isabelou plavil na Madeiru a Tenerife, kde pobývali dva měsíce. Isabela se poté vrátila do Anglie a Burton na Fernando Po.¹⁴¹

Na ostrově strávil dlouhé čtyři měsíce, přičemž celou dobu hledal jakýkoli způsob, jak z něj uniknout. První příležitostí bylo na konci července připlutí válečné lodi, s níž odplul na kontinent. Prozkoumával Angolu a plavil se k ústí řeky Kongo. Studoval zvyky zdejších kmenů, sbíral vzorky rostlin a snažil se naučit místní jazyk. O této cestě sepsal dlouhou zprávu, kterou poslal na ministerstvo zahraničí, kde se museli velmi divit, co dělá jejich konzul tak daleko od místa výkonu své práce. Během této

¹³⁸ BURTON, Richard Francis, *A Day Amongst Fangs*. In: *Anthropological Review* 1, 1863, 1, s. 48.

¹³⁹ FARWELL, s. 217.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 217–221.

¹⁴¹ DODGE, s. 146–147.

cesty ho dostihla zpráva o tom, že byl jmenován komisařem Jejího Veličenstva v Dahomeji.

Království Dahomej bylo založeno roku 1625 a na začátku 18. století to byl jediný silnější africký stát. Rozvíjel se především za krále Geza, který vládl od roku 1818 do roku 1858. Vystřídal ho jeho syn Gelele, který začal napadat okolní kmeny, útočit na křesťany a oživil obchod s otroky. To znepokojovalo Angličany a Francouze. Burton se měl pokusit odradit krále od obchodu s otroky a přemluvit jej k propuštění křesťanských vězňů. Osobně Burtona zajímalo Dahomej ze dvou důvodů – existovala zde armáda složená z žen a zdejší lid praktikoval zvláště kruté obřady. Aby přesvědčování bylo lehčí, vezl dary, mezi nimiž byl hedvábný damašek nebo stříbrná dýmka s jantarovým náustkem. Doprovázel jej John Cruikshank, chirurg sloužící u námořnictva, reverend Peter W. Bernasko, 49 nosičů, tlumočníci, kuchař a další –celem 99 osob. Král je přijal ve svém sídle v Kana dne 19. prosince. Následující den se Burton přesunul do hlavního města Abomey. Dne 22. prosince Burton a jeho společníci přinesli do paláce dary pro krále, který jimi ale příliš potěšen nebyl. Představoval si něco úplně jiného. Burtonovi bylo řečeno, že zprávu od britské vlády si král vyslechne jindy. Král měl ve zvyku držet své hosty v hlavním městě skoro jako vězně – nesměli nikam odjíždět, s čímž měl Burton trochu problém, protože po delším čase stráveném na jednom místě se začal nudit a toužil po prozkoumávání okolní krajiny. Král vyslechl Burtona 13. února, až poté, co mu Burton poslal zprávu o tom, že pokud jej nepřijme, další den odjede. Audience, trvající přes čtyři hodiny, nebyla nijak úspěšná. Král odmítl ukončit obchod s otroky a dle jeho slov byli křesťanští vězni mrtví. Následující den Burton a jeho doprovod Dahomej opustili.¹⁴²

Burtonovo konzulství na Fernando Po skončilo v srpnu 1864, kdy se vrátil do Anglie. Isabela se přimlouvala u ministra zahraničí o to, aby Richard dostal místo konzula na jiném místě, což se jí povedlo. Burtonovi bylo nabídnuto konzulství v Brazílii, v městě Santos.¹⁴³

¹⁴² FARWELL, s. 225–238.

¹⁴³ Tamtéž, s. 239–246.

6. 2 Santos

Burtonovi se do Brazílie příliš nechtělo, proto odjezd na Santos odkládal jak mohl. Vzal Isabelu do Irska, v květnu 1865 pak do Portugalska, kde strávili dva měsíce. Burton poté odplul do Brazílie, Isabela se vrátila do Anglie, aby zařídila vše potřebné v Londýně. Tentokrát jí Burton dovolil připojit se k němu, protože klima v Brazílii bylo snesitelnější než v Africe. Isabale se poté připojila k Burtonovi v Rio de Janeiro.¹⁴⁴ Na Santos dorazili v říjnu roku 1865.

Burton nechtěl žít přímo v Santos, ale rozhodl se najít dům v São Paulo, což je město vzdálené přibližně 45 mil od Santos. Za tento krok byl později kritizován ze strany britské vlády. Zde pracoval na překladu *Lusovců*, veršů *Tisíce a jedné noci* a sbírce hinduistických lidových příběhů, později publikovaných pod názvem *Vikram a upír*. Za dobu strávenou v Brazílii napsal tři knihy a pracoval na řadě dalších, prozkoumával provincii São Paulo, navštívil Argentinu, Peru a Chile a přešel Andy. Nicméně nedokázal objevit nic nového, ani jeho nové knihy nebyly tak populární jako ty starší. Z výčtu jeho aktivit je patrné, že ani zde se svým povinnostem moc nevěnoval.¹⁴⁵ Jím zanedbávanou práci většinou řešila Isabela nebo vícekonzul, který Burtona velmi obdivoval. Díky své znalosti portugalského jazyka se Burton stal vítanou osobou u císařského dvora.

V červnu roku 1867 dostal Burton tří měsíční dovolenou na průzkum provincie Minas Gerais. Zajímala ho těžba zlata, která v provincii probíhala. Poté měl v plánu sjet na kánoji řeku São Francisco. První částí cesty se účastnila Isabela, druhou absolvoval Burton sám.¹⁴⁶ Tuto cestu popsal ve dvousvazkové knize *Vysočina Brazílie*. Nepochybně tato kniha patří mezi jeho méně zajímavé.

Burton neviděl žádný možný postup v kariéře z pozice konzula na takovém nevýznamném místě, a tak se v roce 1868 rozhodl skončit. Sám zůstal ještě chvíli v jižní Americe, především pak v Buenos Aires. Isabela se vrátila zpět do Anglie, kde mimojiné znovu žádala ministra zahraničí o lepší místo pro svého manžela. Burton se po jižní Americe potuloval bez jakéhokoli plánu. Jednou mu v kavárně v městě Lima

¹⁴⁴ DODGE, 150–154.

¹⁴⁵ FARWELL, 250–252.

¹⁴⁶ DODGE, s. 156–157.

náhodný člověk gratuloval k získání konzulátu v Damašku. Pro Burtona to vypadalo jako skvělá příležitost – místo se nacházelo v Arábii, oblíbené zemi Burtona a on po tomto místě dlouho toužil. Navíc být konzulem v Damašku je mnohem prestižnější než být konzulem v Brazílii či Africe.¹⁴⁷ Konzul v Damašku měl rozsáhlé pravomoce nad Brity v několika provinciích, byl zodpovědný za všechny britské mise v zemi a za všechny britské školy. Pro Burtona to byl opravdu výrazný postup v kariéře.¹⁴⁸ V dubnu 1869 tedy opustil jižní Ameriku a zamířil zpět do Anglie.¹⁴⁹

6. 3 Damašek

Ministrem zahraničí byl v té době lord Stanley, starý přítel Isabeliny rodiny. Burton se tedy do Damašku dostal díky známostem. Ještě než se Burton ujal tohoto úřadu, na Stanleyho místo nastoupil lord Clarendon, který neměl Burtona nijak v lásce. Navíc britský velvyslanec v Konstantinopoli Henry Elliot byl proti jmenování Burtona konzulem v Damašku. Zdůvodňoval to tím, že Damašek je velmi fanatické město, a není tedy dobré tam mít za konzula někoho, kdo pronikl do Mekky převlečený za muslima. Clarendon dokonce s Burtonem o tomto problému mluvil. Pokud by v Damašku vznikl jakýkoli problém s Burtonem, Clarendon by byl nucen ho okamžitě odvolat. Burton věřil, že s ním nikdo ve městě nebude mít problém, ale nevěděl o pašovi Mohammedu Rašídovi, guvernérovi Sýrie. Byl to zkorumpovaný člověk, ale velmi chytrý. Proti konzulům nic neměl, pokud se nepletli do jeho záležitostí, neznali místní jazyk a zůstávali pouze na svém konzulátu. Burton pochopitelně nebyl člověk, který by toto splňoval.¹⁵⁰

Ještě před odjezdem do Damašku jel Burton v červnu roku 1869 do lázní do Vichy. Doprovázela ho básník Algernon Charles Swinburne, umělec Frederick Leighton, herečka Adelaide Sartoris a později se k nim připojila i Isabela. Do Damašku dorazil Burton na začátku října roku 1869, Isabela poté v prosinci téhož roku.¹⁵¹ Nechtěli bydlet přímo v Damašku, našli si proto dům v nedaleké vesnici.¹⁵²

¹⁴⁷ FARWELL, s. 254–264.

¹⁴⁸ DODGE, s. 169.

¹⁴⁹ FARWELL, s. 264.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 269–271.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 268.

¹⁵² DODGE, s. 174.

Z počátku bral Burton své povinnosti konzula vážně, později už ale nemohl odolat cestování po okolí. Vydal se s Charlesem Warrenem zlézat horu Hermon, o šest týdnů později jel na východ od Damašku do pouště prohlédnout si rozvaliny. Pro pašu bylo nepochopitelné, že se konzul potuloval po poušti a v horách kolem Damašku jen proto, aby poznal více míst a viděl staré rozvaliny. Podezřívával proto Burtona ze spolčení s místními kmeny proti sobě.

Burton společně s Isabelou jel v dubnu 1870 do města Palmýra. Vzali s sebou ruského konzula, francouzského cestovatele de Perrochela a nosiče.¹⁵³ Palmýra byla v poušti a bylo zvykem, že místním kmenům se za průjezd pouští a ochranou platilo, což Burton odmítl udělat. Cestou se ale nikomu nic nestalo a v Palmýře strávili několik dnů.¹⁵⁴

Henry Elliot společně s pašou se snažili přijít na to, jak se zbavit Burtona ve funkci konzula. Stěžovali si na to, že Burtonův přístup k povinnostem se zhoršuje a že více než o politiku se zajímá o antropologii, archeologii a historii země. Kvůli těmto stížnostem byl poslán inspektor Kennedy. Burton se ale v té době potuloval na venkově kolem Damašku, naštěstí Isabela se snažila na Kennedyho udělat co nejlepší dojem. Po celou dobu jeho návštěvy ho zaměstnávala – ukázala mu nejzajímavější památky v Damašku a na jeho počest uspořádala večírek. Díky těmto aktivitám strávil Kennedy na konzulátě necelé jedno dopoledne. Kennedy po této návštěvě navrhl lordu Granvillovi, aby se konzulství pro Damašek a Bejrút sloučilo – místa nejsou moc vzdálená a komunikace mezi nimi je rychlá. Elliot v tomto s Kennedym souhlasil. Také Granvillovi řekl, že Burton se na pozici konzula v Damašku nehodí. Což nebyla úplně pravda – sice na konzulátu netrval tak dlouho, kolik měl, ale zato uměl zdejší jazyky, rozuměl různým vyznáním víry a měl pro ně pochopení. Není jisté, proč Elliot Burtona nechtěl v Damašku, ale je jisté, že právě on může za ukončení Burtonovi kariéry v Damašku. V srpnu 1871 dostal Burton dopis, ze kterého se dozvěděl, že jako konzul v Damašku končí. Odvolání z funkce Burton nečekal, byl to nepříjemný šok.¹⁵⁵

¹⁵³ FARWELL, s. 272–274.

¹⁵⁴ DODGE, s. 178.

¹⁵⁵ FARWELL, s. 277–289.

Isabela se do Londýna vrátila až v říjnu 1871. Vrátila se déle, protože v Damašku balila veškeré jejich věci. Nelíbilo se jí, že Burton nijak neprotestoval proti rozhodnutí Ministerstva zahraničí a nefér jednání Rashida. Proto ho bránila sama, mluvila s lordem Granvillem osobně o této záležitosti, psala dopisy všem jejich vlivným přátelům, dokonce i Henry Elliotovi, o kterém netušili, že stál za Burtonovým pádem. Veškeré odpovědi vychvalující Burtona poslala společně s dlouhým seznamem věcí, které Burton vykonal v Damašku, lordu Granvillovi. Granville uznal, že Burton nebyl špatný konzul, ale neviděl již důvod mít konzula v Damašku. Nabídl Burtonovi místo v Belému, v severní Brazílii, ale ten jej odmítl s tím, že oproti Damašku se to zdálo jako nedůležité místo.¹⁵⁶

Bez stálého příjmu se nežilo jednoduše, ale přesto se Burtonovi dokázali uživit relativně slušně. Burton proto usiloval o místo konzula. Nejvíce by se mu líbilo být v Teheránu, ale toto místo získal někdo jiný.¹⁵⁷ Vzhledem k tomu, že jiné místo nebylo poté k dispozici, odjel na Island zjistit jaké jsou zde možnosti těžby síry. Cestu zprostředkoval finančník Lock, který měl zájem v dolech v severní části ostrova.¹⁵⁸ Přestože zde nestrávil ani tři měsíce, napsal o Islandu dvousvazkovou knihu *Ultima thule, aneb léto na Islandu*, dva články, dlouhou zprávu pro Locka a další knihu, která se ale nedočkala vydání. Není zcela jasné, proč si Lock vybral právě Burtona pro tuto cestu. Ačkoli se Burton zajímal o těžbu, nebyl inženýr a neznal dokonale veškeré potřebné věci k těžbě. Navíc zpráva, kterou vytvořil, byla spíše souhrn toho, co ostatní už napsali, či co od ostatních slyšel. Burtonův pobyt v hlavním městě Islandu Reykjavíku byl monotónní, dopoledne trávil četbou a psaním, odpoledne se procházel po městě. V dolech strávil celkem tři dny ze tříměsíčního pobytu. Pobyt na Islandu byl sice zajímavý, ale Burtonovi už chybělo nadšení pro pořádání expedic. Nic pro něj nebylo nové, vše již někde viděl.¹⁵⁹

V polovině září se vrátil do Anglie. Mezitím lord Granville nabídl Isabele pro Burtona místo na konzulství v Terstu. Doporučil přitom Isabele, aby Burtona přemluvila k přijmutí tohoto místa, protože se zdálo nepravděpodobné, že by se v blízké

¹⁵⁶ FARWELL, s. 290–292.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 296–300.

¹⁵⁸ DODGE, s. 191.

¹⁵⁹ FARWELL, s. 301–303.

budoucnosti uvolnilo lepší a výhodnější místo. Oproti Damašku to bylo pohoršení, ale Burton místo přijal.¹⁶⁰ Burton doufal, že jeho působení v Terstu je pouze přechodné a v budoucnu jej čeká polepšení.¹⁶¹

6. 4 Terst

Terst byl v tehdejší době svobodný přístav s přibližně 130 tisíci obyvateli.¹⁶² Klima nebylo vůbec příjemné, střídalo se zde suché horko v létě a vichřice v zimě. Navíc zde byl velmi špatný systém zdravotnictví a v podstatě neexistující kanalizace.¹⁶³

V říjnu roku 1872 opustil Burton s Isabelou Anglii. Nějaký čas strávili v Benátkách a 6. prosince dorazili do Terstu. Nejprve bydleli v hotelu, po šesti měsících se přestěhovali do vlastního domu. Mezi jednou z prvních věcí, které Burton po přestěhování se na nové místo dělal, bylo hledání si místa k odpočinku a útěku od povinností. Zde se tím místem stala vesnice Opčine, přibližně hodinu cesty od Terstu. Právě v Opčine dokončoval Burton svůj překlad *Tisíce a jedné noci*.

Ani zde Burton nedokázal zůstat v klidu a na jednom místě. Nejprve cestoval kolem Terstu, poté do vzdálenějších lokalit. Často jezdil společně s Isabelou do Benátek, ale navštívili i Řím, Florencii a na tři týdny odjeli do Vídně.¹⁶⁴ V prosinci roku 1875 odjeli na šest měsíců do Indie. Během cesty diktoval Burton Isabele svoji autobiografii, kterou nakonec dokončila Isabela sama. Zpět do Terstu se vrátili v květnu roku 1876.¹⁶⁵

Burton se rozhodl, že uskuteční expedici do Midjánu kvůli zlatu.¹⁶⁶ Vydal se tam celkem třikrát. První cestu uskutečnil v březnu roku 1877, druhou, která trvala čtyři měsíce, započal v říjnu roku 1877. Na třetí cestu se vydal v prosinci 1879.¹⁶⁷ Cílem jeho

¹⁶⁰ FARWELL, s. 304.

¹⁶¹ DODGE, s. 193.

¹⁶² FARWELL, s. 306.

¹⁶³ DODGE, s. 193.

¹⁶⁴ FARWELL, s. 307–312.

¹⁶⁵ BURTON, *The Life*, s. 7–8.

¹⁶⁶ DODGE, s. 208.

¹⁶⁷ BURTON, Richard Francis, *Report on Two Expeditions to Midian*. In: *Journal of the Society Arts* 29, 1880, 1, s. 98–99.

cest bylo zjistit více o možnosti těžbě zlata v této oblasti. Během svých cest zjistil, že Midján je země bohatá na zlato, stříbro a železo.¹⁶⁸

Ze třetí cesty se na Trieste vrátil v květnu 1880. V poslední dekádě svého života se snažil zaměřit na knihy, ke kterým si dělal poznámky. Po dlouhou dobu je chtěl napsat, ale nedostal se k tomu. Hodně se věnoval překladu *Lusovců*, epické básni popisující část cesty Vasco de Gamy. Luís Vaz de Camões tento epos napsal v 16. století a v portugalské literatuře má tento básník srovnatelné postavení jako Shakespeare v anglické literatuře. Burton *Lusovce* začal překládat už v roce 1847.¹⁶⁹ Jeho překlad byl vydán v několika dílech během let 1880 až 1884.¹⁷⁰ Překlad další knihy, *Tisíc a jedna noc*, si Burton užíval. Využíval to jako útek od povinností konzula, ale i od místa svého pobytu. Představoval si, kde mohl být a co jiného dělat. Nebyl prvním, kdo knihu překládal, ale jeho překlad je nejznámější. Někteří Arabové tvrdili, že Burtonův překlad nebyl tak přesný jako překlad Payneho, který překládal *Tisíc a jednu noc* v téže době. Nicméně Burton lépe zachytil ducha této knihy. Kniha měla úspěch u kritiků a také finanční úspěch. Zisk z tohoto překladu byl pro Burtona větší, než zisk ze všech jeho vydaných knih dohromady. Burtonův překlad měl deset svazků. Nebyly publikovány najednou, ale v rozmezí let 1885 až 1886.¹⁷¹ Isabela také napsala několik knih. Jako první publikovala v roce 1874 *Vnitřní život Sýrie, Palestiny a Svaté země*. Její knihy byly pro čtenáře snáze čitelnější než knihy, které napsal její manžel.¹⁷²

V roce 1886 královna Burtona jmenovala rytířem řádu svatého Michala a svatého Jiří. Zprvu tento titul nechtěl přijmout, ale Isabela jej přemluvila. V tuto dobu požádal Burton o přeložení z Terstu, jelikož konzul v Maroku odcházel do důchodu. Bohužel místo získal někdo jiný. Během následujících let podnikl Burton krátké cesty do Švýcarska, na Maltu a několik cest do Anglie. Dne 20. října 1890 Burton zemřel. V předchozích dnech si stěžoval na bolesti v kříži, a poté ulehl. Měl dva pohřby – jeden

¹⁶⁸ DODGE, s. 208.

¹⁶⁹ FARWELL, s. 347–348.

¹⁷⁰ DODGE, s. 214.

¹⁷¹ FARWELL, s. 364–383.

¹⁷² Tamtéž, s. 317.

v Terstu, druhý v Anglii.¹⁷³ Pohřben je v Mortlake společně s Isabelou, která zemřela o šest let později.¹⁷⁴

¹⁷³ FARWELL, s. 383–396.

¹⁷⁴ DODGE, s. 231.

7 ZÁVĚR

Richard Francis Burton, žijící v 19. století, byl významný cestovatel, lingvista, překladatel, ale i spisovatel. Díky němu a jeho cestám se lidé mohli dozvědět více o ne úplně známých oblastech. Na svou poměrně revoluční dobu se jednalo o neobvyklého člověka. Burton měl své názory a nebál se je prosazovat. Pravděpodobně to byl důsledek ne úplně dobré výchovy ze strany jeho rodičů, kteří si s Burtonem, ani jeho bratrem, nevěděli rady. Po celý svůj život nedokázal zapadnout do společnosti a kdykoli měl trávit delší čas na jednom místě, byl neklidný. Za tuto touhu cestovat a poznávat nová místa mohlo taktéž jeho dětství, strávené cestami po Evropě. Projevovalo se to především v době, kdy pracoval jako konzul – nudil se, a proto jezdil alespoň na výlety do blízkého okolí. Delší expedice si nemohld dovolit kvůli povinnostem.

Náboženským vyznáním se řadil k anglikánské církvi. Věřil, že Bůh existuje, ale nedokázal si ho jakkoli definovat. Sám říkával, že zkoumal jednotlivá náboženství a že si vybíral z nich to nejlepší. Zrovna toto stanovisko k víře mu způsobovalo problémy s ostatními lidmi, ale také s matkou své manželky Isabely, která kvůli jeho nejasné víře byla proti sňatku. Nicméně právě díky tomuto přístupu k víře se dokázal bez problémů asimilovat mezi muslimy. Před svou cestou do Mekky, kam se dostal jako první bílý muž v převleku za muslima, pečlivě studoval islám. Jakékoli pochybení při obřadech, či jen při rozhovorech s muslimy, by mu přineslo problémy. Právě díky této pouti se Západní svět mohl dozvědět více o obřadech v Mekce. Náboženství pro něj bylo fascinující a byl jim velmi otevřený. Ve svých knihách nikdy nekritizoval žádné náboženství, ani je nesrovnával s křesťanstvím.

Kamkoli Burton cestoval, snažil se o daném místě, lidech, kultuře a zvycích dozvědět co možná nejvíce. Většinou se také snažil naučit se minimálně základy místního jazyka. Při cestě k prameni Nilu nedostatek těchto znalostí, především neznalost jazyků, vyčítal Spekemu. Říkával o něm, že není cestovatel. Toto tvrzení dost možná ovlivnil jejich pozdější spor, ve kterém se ukázalo, že Burton neměl pravdu. I přes to, že Speke další cestou potvrdil svou pravdu, Burton jej neuznával a na veřejnosti zesměšňoval.

Dalo by se říci, že léta, která strávil ve státních službách, ať už v Indii, či jako konzul, pro něj byla ve většině případů zklamáním. Mezi tyto případy se řadí i jeho krátké působení v Krymské válce, kam se nejdříve nemohl dostat přes ministerstvo války a poté, když se na Krym dopravil sám, byl přesunut se svou jednotkou na nevýznamné místo daleko od konfliktu. Kvůli tomu se raději vrátil zpět do Anglie. Ani jako konzul poté nebyl šťastný. Práce konzula byla rutinní a spíše vhodná pro úředníka než pro člověka, který se začal nudit po delší době strávené na jednom místě. Velmi často proto od svých povinností utíkal a nechával je buď na více konzulech, či na své ženě Isabele. Jeho zklamání z konzulství nepomohlo ani to, že většina míst, kde jako konzul působil – Fernando Po, Santos a Terst – byla pro Anglii nedůležitá. Jedinou výjimkou byl Damašek, kde se Burtonovi líbilo především proto, že město bylo kosmopolitní a na východě. Naneštěstí jako konzul na Damašku nepobyl moc dlouho.

O každém svém dobrodružství napsal Burton knihu. Některé knihy byly relativně úspěšné, jiné, hlavně ty z pozdějších výprav, nikoli. Ani jedna z jeho vlastních knih mu nepřinesla velký finanční zisk. To se stalo až s překladem Tisíce a jedné noci. Burtonův překlad se ve své době stal nejznámějším. Dalo by se říci, že Burton byl mnohem lepší překladatel než spisovatel. Díky svým znalostem mnoha orientálních jazyků dokázal citlivě přeložit knihy z Východu.

Je škoda, že osobnost tak zajímavého člověka, jakým Burton nepochybně byl, je v historii zastíněna jinými objeviteli, především Livingstonem. Nelze tvrdit, že objevy Burtona byly důležitější a cesty zajímavější, nicméně stále patří mezi nejpozoruhodnější cestovatele z doby viktoriánské Anglie.

8 SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Vydané prameny (díla R. F. Burtona)

BURTON, Richard Francis, *Account of the Ascent of the Camaroons Mountain in Western Africa*. In: *Proceedings of the Royal Geographical Society* 6, 1861, 1, s. 238–248.

BURTON, Richard Francis, *A Day Amongst Fangs*. In: *Anthropological Review* 1, 1863, 1, s. 43–54.

BURTON, Richard Francis, *First Footsteps in East Africa. Or an Exploration of Harar*, London 1894.

BURTON, Richard Francis, *Journey to Medina, with Route from Yamba*. In: *Journal of the Royal Geographical Society* 24, 1854, 1, s. 208–225.

BURTON, Richard Francis, *Narrative of a Trip to Harar*. In: *Journal of the Royal Geographical Society*, 25, 1855, 1, s. 136–150.

BURTON, Richard Francis, *Personal Narrative of a Pilgrimage to El Medinah and Meccah*, London 1857.

BURTON, Richard Francis, *Report on Two Expeditions to Midian*. In: *Journal of the Society Arts* 29, 1880, 1, s. 98–99.

BURTON, Richard Francis, *The City of the Saints. And across the Rocky Mountains to California*, New York 1862.

BURTON, Richard Francis, *Wanderings in Three Continents*, London 1901, s. 5–9.

Literatura

BADDELEY, St. Clair, RICHARDSON, Alfred Bates, WILSON, Andrew, *A Sketch of the Career of Richard F. Burton*, London 1886.

BAHBOUH, Charif, FLEISSIG, Jiří, RACZYNSKI, Roman, *Encyklopedie islámu*, Brandýs nad Labem 2008.

- BELLOWS, Sierra, *Water in the Empty Part of the Map. The Treacherous Quest for the Source of the Nile Was the Downfall of John Hanning Speke*. In: *American Scholar*, 82, 2013, 1, s. 56–67.
- BURTON, Isabel, *The Life of Sir Richard F. Burton, K. C. M. G., F. R. G. S.*, London 1893.
- CAVENDISH, Richard, *The Nile's Source Discovered*. In: *History Today*, 55, 2008, 8, s. 10.
- CODELL, Julie F., *Victorian Portraits. Re-Tailoring Identities*. In: *Nineteenth Century Contexts* 34, 2012, 5, s. 493–516.
- DODGE, Walter Phelps, *The Real Sir Richard Burton*, London 1907.
- FARWELL, Byron, *Burton. A Biography of Sir Richard Francis Burton*, London 1990.
- HITCHMAN, Francis, *Richard F. Burton, K. C. M. G. His Early, Private and Public Life*, London 1887.
- KŘIVSKÝ, Petr, SKŘIVAN, Aleš, *Do nitra kontinentů*, Praha 1988.
- MITCHELL, Heidi, *Being There. British Mormons and the History Trail*. In: *Anthropology Today* 17, 2001, 2, s. 9–14.
- NEWBOLT, Henry, *The Book of the Long Trail*, London 1919.
- RICE, Edward, *Captain Sir Richard Burton. A Biography*, Boston 2001.
- RICE, Edward, *Captain Sir Richard Burton. A Biography*. Boston 2009.
- SARDAR, Ziauddin, *Islám. Náboženství, historie a budoucnost*, Brno 2010.
- STISTED, Georgiana M., *The True Life of Capt. Sir Richard F. Burton, K. C. M. G., F. R. S. G., Etc.*, London 1896.
- WSINICKI, Andrian, *Charting the Frontier. Indigenous Geography, Arab-Nyamwezi Caravans, and the East African Expedition of 1856–59*. In: *Victorian Studies* 51, 2008, 1, s. 103–137.

Internetové zdroje

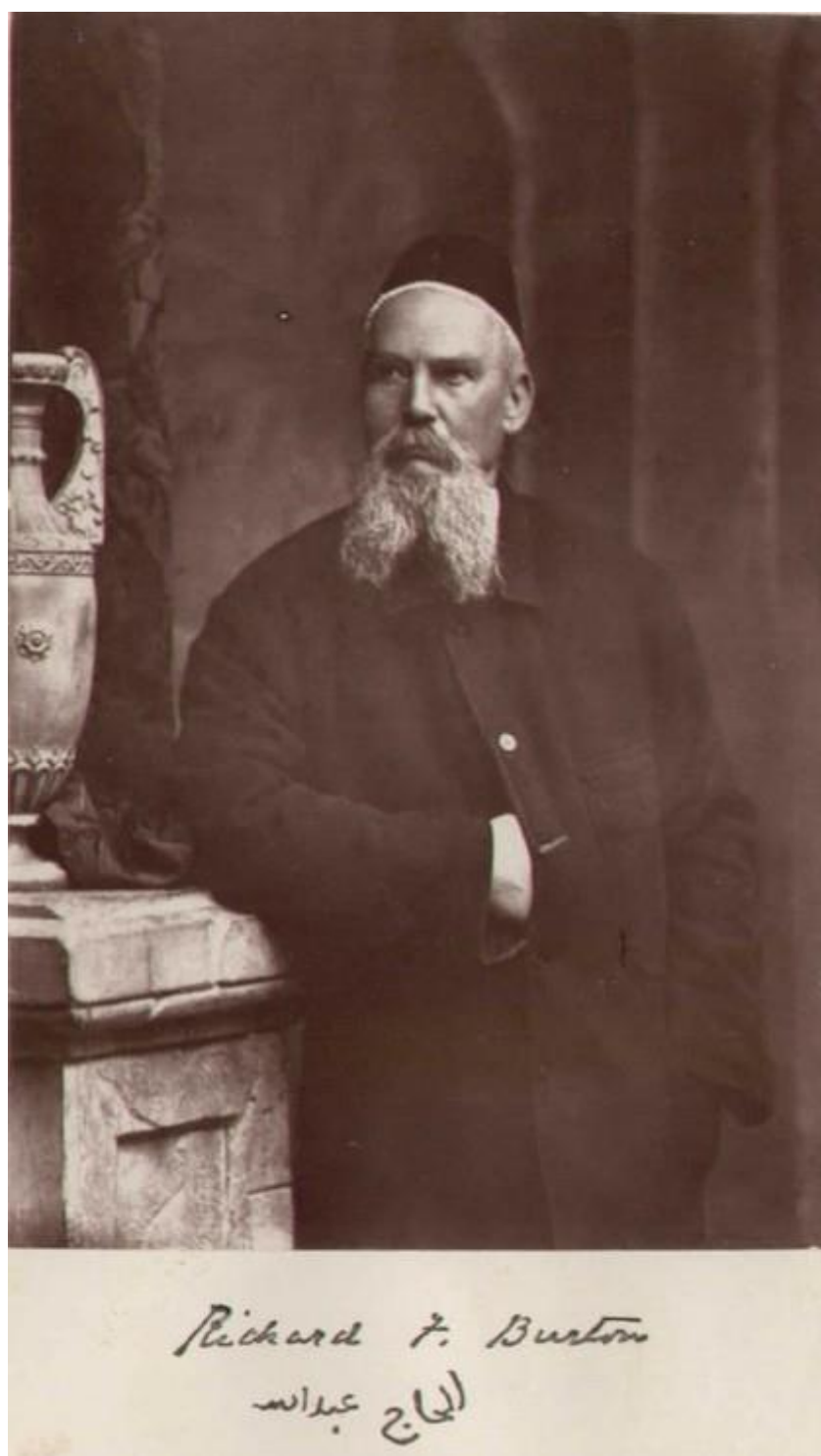
<http://burtoniana.org/images/RichardBurton.jpg>. Navštíveno dne: 19. dubna 2015.

9 RESUMÉ

This bachelor thesis is about linguist, traveller, writer and orientalist Richard Francis Burton. The aim is to refer about his career and his personal life. Burton was born in 19th century in England but whole childhood spent travelling through Europe because of his father's illness. His father was planning for Burton a career in church but Burton had different plan. He quit education in Oxford earlier than he should and joined the army of East India Company. In India he started to learn some oriental language, for example Hindustani and Sindhi. He is famous mostly because of his pilgrimage to Mecca. He went there in disguise as a muslim. Because of this he could see more of inner life of muslims. After this pilgrimage he went together with three companions to Harar - a town where no white man ever walked in. Among his companions was John H. Speke with whom Burton explored lake Tanganyika. Originally they supposed to find a source of the Nile but there were some complications and they didn't found the right source of the Nile. Speke went there again and discovered the real source of the Nile. This was beginning of their dispute. Burton didn't believe that Speke discovered the source of the Nile. Burton also went to Salt Lake City, the main city of Mormons. After these adventures he became a consul in Fernando Po, Santos, Damascus and Trieste. He also founded with James Hunt London Anthropological Society in 1863. They published a magazine *Anthropological Review* where Burton contributed regularly. During his consulate in Santos he went to province Minas Gerais because he was interested in gold mining. In Trieste he finished his translation of *The Arabian Nights* and *The Lusiads*. His translation of *The Arabian Nights* was very successful. He was also awarded a knighthood by Queen Victoria. He died in 1890 in Trieste.

10 PŘÍLOHY

1. Richard Francis Burton¹⁷⁵

¹⁷⁵ Zdroj fotografie: <http://burtoniana.org/images/RichardBurton.jpg>